

Obsah

Úvod.....	2
1. Volný čas	4
1.1 <i>Volný čas a současnost</i>	7
2. Vlivy na děti a jejich trávení volného času	13
2.1 Vliv rodiny na volnočasové aktivity	13
2.2 <i>Vliv školy a její role ve volném čase</i>	15
2.3 <i>Vliv vrstevníků na trávení volného času</i>	18
2.4 <i>Vztah a přístup dětí k volnému času</i>	20
3. Děti, alkohol a prevence.....	23
3.1 <i>Vývoj dítěte 2. stupně základní školy (12 až 15 let)</i>	23
3.2 <i>Konzultace alkoholu u dětí</i>	26
3.3 <i>Okolnosti zvyšující riziko zneužívání alkoholu</i>	29
3.4 <i>Protialkoholní prevence ve škole a rodině</i>	34
3.5 <i>Preventivní účinky volnočasových aktivit</i>	36
4. Porovnání města a vesnice z hlediska volnočasových aktivit a vztahu k alkoholu	38
4.1 <i>Město a vesnice – volnočasové aktivity</i>	40
4.2 <i>Město a vesnice – alkohol</i>	43
5. Výzkum.....	49
5.1 <i>Analýza dat získaných z dotazníku</i>	50
Závěr	64
Použité zdroje.....	65
Seznam tabulek a grafů	68
Resumé.....	69
Anotace	70
Abstract	70
Příloha – dotazník	72

Úvod

Volnočasové aktivity jako prevence u dětí. Jak již název práce sám napovídá, volnočasové aktivity nejsou pouze něčím, čím děti, potažmo i dospělí (ale v této práci bude zaměřeno pouze na děti), mohou trávit svůj volný čas, ale zároveň je to určitý nástroj, který dokáže zabránit určitým vlivům, aby měli na dítě dopad, případně z druhé strany se na tyto aktivity můžeme dívat i jako na zdroj těchto vlivů. Zde už je na samotné práci, aby potvrdila svou základní hypotézu, která he vyřčena v jejím názvu, tedy že volnočasové aktivity dětí vedou k jejich prevenci a obraně před určitými škodlivými dopady.

Alkohol a drogy jsou v současné době těmi nejzávažnějšími faktory, které na dítě mohou působit. Jsou volnočasové aktivity právě tím řešením, které umožní děti „odtáhnout“ od těchto negativ lidského života, anebo je tomu naopak. Jaké jsou vlastně volnočasové aktivity, které děti mohou mít.

Hlavním cílem práce je tedy prozkoumání a analyzování volnočasových aktivit z pohledu jejich preventivního účinku na děti do 15 let. Pro slnění tohoto cíle jsou stanoveny celkem tři hypotézy, které se práce bude snažit potvrdit, případně vyvrátit na základě zjištěných poznatků a výsledků.

Hypotéza č. 1:

40% dětí se ve volném čase se věnuje organizovaným zájmovým a sportovním činnostem.

Hypotéza č. 2:

Děti mající organizovaný volný čas se více jak v 60% mají záporný vztah k alkoholu.

Hypotéza č. 3:

Vliv vrstevníků je větší než vliv rodiny a školy. 70% dětí dá přednost a vzoru svých vrstevníků.

Pro splnění cíle práce je text rozdělen do několika kapitol, které v podstatě obecně postupují od vytyčení pojmu volnočasových aktivit, až k samotnému rozboru dětského života ve škole, v rodině i mimo tyto dvě instituce.

1. Volný čas

Ještě před tím, než se začne rozebírat problematika volnočasových aktivit, je třeba se zaměřit na volný čas a na to, co je pod tímto pojmem v současné době chápáno. Ač se zdá tato tematika poměrně triviální, je potřeba jí rozvést, aby bylo možné dále vycházet pro zajištění cíle celé práce.

Hofbauer v tomto případě přichází s poměrně sofistikovanou definicí, která je pro potřeby práce poměrně vhodná: „*Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

Tato definice je poměrně všeobsahující, neboť pod pojmem „činnosti vyplývající ze sociálních rolí“ si lze představit nikoli pouze účast na dělbě práce, tedy na pracovním procesu, ale stejně tak i studium, které je touto činností vyplývající ze sociální role pro dítě, tedy osobu, jež ještě není zapojena do pracovního procesu, ze zákona tedy můžeme říci, že osoba, která ještě nedokončila povinnou školní docházku. Studium, alespoň na prvním a druhém stupni základní školy, je totiž zákonem povinné¹.

Pokud budeme vycházet z historického hlediska a kulturního vývoje, volný čas je převážně charakteristikou evropské a americké kultury, což je dáno stylem života. Časový úsek věnovaný práci, respektive studiu, časový úsek spánku a zbytek, kdy jsou splněny sociální povinnosti, představují právě volný čas. Historické hledisko zde lze hledat ve skutečnosti, že ke konci 19. století došlo k tomu, že byla výrazně zkrácena pracovní doba, což vedlo až ke změnám po druhé světové válce, kdy byla uzákoněna, ve většině civilizovaných zemí pracovní doba osmihodinová. Předtím to bylo i více jak deset hodin denně (uvádí se až 70-75 hodin v pracovním týdnu). (Hofbauer, 2004, s. 26) A právě zde, v této změně délky pracovní doby je možné hledat prvopočátky volného času. Ten se zde zrodil právě ve chvíli, kdy lidé nemají tak dlouhou pracovní dobu, nemusí tedy tolik odpočívat a jsou schopni se věnovat i jiným než domácím záležitostem.

---

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Volný čas, respektive jeho dostatek nebo nedostatek se mění s tím, jak se zvyšuje, anebo snižuje produktivita práce. Pokud produktivita práce roste, je čas strávený prací efektivnější a může tak být i kratší, ovšem zároveň se tím zvyšuje nezaměstnanost, protože vyšší produktivita práce je dosahována mimo jiné automatizací. Lidé se tedy stávají nepotřebnými. Pak se jejich podíl volného času na denní době zvyšuje o čas, který by dříve strávily v práci. Už je pak na nich samotných, jak tento volný čas využijí, zda k tomu, aby se znovu pokusily zapojit do pracovního procesu, anebo jiným způsobem. Ovšem ani s tím, jak se zkracuje pracovní doba, nejde ruku v ruce předpoklad, že se zvyšuje podíl volného času na celkové denní době jednotlivých pracovníků. V dnešním věku totiž není nic neobvyklého, že tento čas se naopak snižuje, a to v důsledku toho, že práce přesčas je něčím naprosto normálním, ať už z důvodů existenčních, anebo z důvodů čistě materiálních či pracovních – čím víc budu dělat, tím víc dostanu peněz, respektive čím víc budu dělat, tím víc budu spokojený. (Slepičková, 2005, s. 10)

Toto vyplývá hned ze dvou faktorů. Tím první je skutečnost, že liberální trh (volný trh) si žádá, aby podnikatel, ale i větší soukromopodnikatelské subjekty využívaly svých konkurenčních výhod, svých možností k tomu, aby se dostaly do popředí, aby předběhly konkurenci a mnohdy je právě tato možnost výt lepší, viděna v tom, že je potřeba zakázku dokončovat co nejdříve, co nejrychleji, a to i za cenu toho, že podnikatel či zaměstnanec společnosti tráví v práci více času, než je skutečná pracovní doba. V době kdy je potřeba být napřed, je tato práce přes čas v podstatě nezbytnou, navíc mnohdy je to i podmínka setrvání v práci. Pokud zaměstnanec nebude podávat dostatečně kvalitní výkony, nebude stíhat, zaměstnavatel si raději najde takového, který bude lépe splňovat jeho pracovní nároky, které jsou mnohdy přemrštěné. (Hofbauer, 2004, s. 28)

Ale pouze potřeba držet tempo nebo rovnou předběhnout konkurenci, či nepřijít o pracovní místo, nejsou jediným důvodem, proč se v některých zemích, hlavně západních, podíl volného času na celkové denní době jednotlivých osob snižuje. Tím dalším faktorem je tako tzv. workoholismus. Workoholismus se definuje, např. podle Kopřivy (1997) jako závislost na práci, která je velmi obdobná jako třeba závislost na alkoholu. „*Workoholismus neznamená jen to, že někdo hodně pracuje. Jde o nutkavou vnitřní potřebu hodně pracovat.*“ (Kopřiva, 1997, s. 102) Workoholismus je tedy v podstatě chorobnou závislostí na práci, která může vést i k dalším problémům, nikoli

pouze k tomu, že daná osoba nemá dostatek času, který by věnovala jiným aktivitám, než práce práci. Následující tabulka poukazuje na to, jaký je rozdíl mezi pracujícím a workoholikem.

Tab. č. 1: Rozdíly mezi pracovitým člověkem a workoholikem

Pracovitý člověk	Workoholik
Pracovitý člověk je často oblíben, je vzorem pro své okolí a zárukou podpory.	Workoholik oblíben není, vzbuzuje stresové prostředí a pocity nejistoty a nestability.
V soukromí žije pracovitý člověk plnohodnotným životem. Umí odpočívat fyzicky i duševně.	V soukromí je workoholik štvancem. Žije v pocitu, že ztrácí čas, a dává to sice nechtěně, ale silně najevo.
Zdraví má pracovitý člověk dobré. Především psychiku, ale i celkově se většinou cítí dobře.	Zdraví u workoholika se rapidně zhoršuje ve všech parametrech.

Zdroj: NOVOTNÝ (2008)

Kromě těchto faktorů je zde ještě třetí, který prodlužuje pracovní dobu a zkracuje naopak volný čas lidem, kteří pracují v určitém odvětví ekonomiky, které má jediný úkol – snaží se o to, aby lidé, co jim již jejich pracovní doba skončila, strávili svůj volný čas určitým způsobem, který jiným lidem přinese finanční prostředky. (Slepičková, 2005, s. 11) V dnešní době to není nic neobvyklého a v podstatě se s tím setkáváme v každém větším městě, na vesnicích tolik ještě ne, neboť život na vesnici je v tomto velmi specifický. V městě je ale poskytování služeb, které zpříjemňují ostatním lidem jejich volný čas ve své podstatě poměrně velkým „byznysem“. Nákupní centra, hotely, různá fitcentra či jiná zařízení, která poskytují sportovní vyžití, multikina, restaurace a bary. Vše je zde od toho, aby byla lidem nabídnuta určitá možnost – výběr z možných alternativ – jak strávit svůj volný čas.

A tímto se v podstatě dostáváme i k dětem, tedy k osobám do 15 let, jak bude tato skupina pro potřeby práce chápána. I děti mají totiž svůj volný čas, který jim nastává ve chvíli, kdy splní svou povinnost, tedy v tom daném dni jim skončí škola. Pro děti jsou také vytvořeny určité služby, které jim mají zpříjemnit jejich volný čas a právě tyto služby můžeme zařadit do volnočasových aktivit, většinou placených. Nejprve ale ještě k tomu, jak je podrobněji volný čas chápán v současné době, právě v adaptaci na děti, nikoli tak na dospělé osoby.

1.1 Volný čas a současnost

Volný čas z pohledu dítěte, ale nejen z jeho pohledu, můžeme chápat trojím způsobem, jak definuje Slepíčková (2005, 12-13):

- subjektivně,
- objektivně,
- jako syntézu dvou předcházejících možností.

Pokud aplikujeme **subjektivní přístup** na dětech, v podstatě to znamená, že volný čas je protikladem ke školním povinnostem, je jej tedy možné označit za jakousi odměnu, nebo snad i osvobození, vykoupení, které dítě odvádí od povinností, a ono se tak může věnovat činnostem, které jsou dle jeho názoru zajímavější nebo i pro něj přínosnější, nikoli nutně z hlediska vývoje či hlediska inteligenčního. Volný čas se tedy stává něčím, co chtějí děti maximalizovat, i to pak může vést například k záškoláctví, jako jednomu z vedlejších efektů. Záškoláctvím se totiž vysvobozuje žák ze svých povinností na delší dobu, což se může zdát poměrně lákavou alternativou.

Vedle toho **objektivní přístup** v podstatě ukazuje, že volný čas je do jisté míry časovým prostorem, který nám byl poskytnut, abychom jej využili k určitým činnostem. Zde je nutné si uvědomit, že v podstatě je dětem svobodně dáno, aby si vybrali, v jakou činnost svůj volný čas přetransformují. Právě svoboda tohoto výběru je zde důležitá, i když samozřejmě může být učiněna na základě nějakého vlivu, ať už pozitivnějšího rázu, ale i rázu negativnějšího, kdy je dítě k nějaké činnosti donuceno, ať už například nátlakem rodičů či svých spolužáků, kteří jej mohou ponižovat právě proto, že se nevěnuje nějaké činnosti, které se věnuje většina z nich. Ale podrobněji bude tento faktor analyzován v praktické části této práce.

Pokud se budeme zabývat **syntézou obou předchozích přístupů**, dojdeme podle Slepíčkové k následujícím možnostem určení toho, jak lze na volný čas nahlížet (Slepíčková, 2005, s. 12-13):

- **volný čas jako forma činnosti** – volný čas se tak stává určitou činností, které se dítě věnuje vedle svých školních povinností, aby naplnilo určité své potřeby, jako např. odpočinout si, pobavit se; je nutné si uvědomit, že toto pojetí nepředpokládá, že nebude ve volném čase konáno nic,
- **volný čas jako symbol sociálního postavení** – jak již bylo výše zmíněno, v současné době je volný čas velmi komerčně atraktivním, a to z toho důsledku, že společnosti, které se chtějí věnovat určitým službám, mohou tyto založit právě na jejich poskytování ve volném čase osob – pro děti to jsou například sportovní kroužky, či různé jiné volnočasové aktivity v rámci Domů dětí a mládeže, či jiných souborů a kroužků, ať už soukromých nebo státem dotovaných; volný čas se tak stal nikoli pouze doménou výše postavených vrstev, jako tomu bylo v minulosti, ale i ostatních skupin obyvatel, do jisté míry jsou však vyloučeny osoby, které volnočasové aktivity poskytují,
- **volný čas jako prostředek sociální pomoci** – zde může docházet k tomu, že aby stát, ale i soukromý sektor uspokojily potřeby občanů, vytvoří instituci, která bude tyto potřeby naplňovat a je vytvořena právě za účelem sociální pomoci, tedy naplněním volnočasových potřeb občanů – v tomto případě se jedná zejména o uspokojení potřeb sociálních a sociálně psychologických,
- **volný čas jako funkce sociální skupiny** – tento přístup se přiklání ke skutečnostem, které vycházejí ze samotného lidského vývoje, a tak je nutné volný čas chápat jako faktor, který do jisté míry vede k sociálnímu seskupování; člověk již od narození přináleží do určitých sociálních skupin, které utvářejí jeho chování a přizpůsobování se světu, v němž se ocitl, těmito sociálními skupinami jsou nejprve rodiny, posléze školní třída, a právě ve chvíli, kdy se mu dostává volného času, jako protikladu k povinnostem výuky, a právě tento volný čas může být dalším prostorem, kdy se zařazovat do nových sociálních skupin, hledat si novou přináležitost do určité sociální kategorie, a to například jako součást určitého sportovního týmu, určitého kolektivu, který je zaměřen jedním směrem, či v rámci jiné volnočasové aktivity, kdy se osoby stejně či obdobně staré věnují totožné činnosti – jedinec tak poznává, že má společné vlastnosti

s jinými dětmi, ale uvědomuje si i pojmy, které do té doby nemusel plně chápat – těmi jsou například věk, pohlaví, rodina, přátelství, životní styl, zájmy či členství v určité sociální skupině anebo sounáležitost s vrstevníky.

Na základě těchto přístupů je pak možné definovat faktory, které ovlivňují trávení volného času. Tyto faktory definuje např. Zich (1976, s. 102) anebo Spousta (1994, s. 33). Faktory jsou rozděleny do dvou kategorií, a to na faktory vnějšího působení a na faktory vnitřního působení.

Mezi **faktory vnějšího působení** se zejména řadí (Zich, 1976, s. 102):

- **přírodní prostředí** – podnebné podmínky, ráz krajiny, a jak doplňuje Spousta (1994, s. 33), tak také země a místo, kde se člověk rodí,
- **lidské působení na životní prostředí** – urbanizace, rozsah průmyslu, naopak rozsah zemědělského zušlechtění, velikost narušení životního prostředí, samotné vytváření variant volnočasových aktivit,
- **sdělovací prostředky** – rozhlas, tisk, ale hlavně televize jsou způsoby, které jsou často využívány jako volnočasové aktivity dětí, v současné době se k nim přidává i počítač a internet; nejen že tyto prostředky zabírají volný čas, ale zároveň i utvářejí dětské vnímání volného času a volnočasových aktivit,
- **životní a výchovné podmínky** – zde jsou vlivy nejbližších osob a toho, jak ony využívají volný čas, podobně se projevuje vliv vrstevníků, ale také ostatních sociálních skupin z okolí dítěte, přičemž tento jejich vliv může být jak záporný, tak kladný,
- **společenské a historické podmínky** – zde se projevují tradice dané společnosti dané země, ale také úroveň jejich výrobních procesů a obecně úroveň dané země, která má vliv i na poskytované služby v rámci volného času,
- **sociální postavení a materiální podmínky** – tuto podmínku přidává Spousta (1994, s. 33) a je to zřejmá ukázka toho, jak se mění společnost na historickém pozadí, v současné době již není, nebo nemusí být možné, aby každé dítě vykonávalo stejnou volnočasovou aktivitu, protože vzhledem k tomu, že jejich velké množství je poskytováno soukromě, rodina dítěte nemusí mít finanční prostředky na to, aby dítěti zajistil a to, po čem skutečně ve svém volném čase touží; některé volnočasové aktivity se tak mohou stát pouze doménou bohatších vrstev.

K těmto faktorům vnějšího působení se přidávají i **faktory vnitřní**, které také ovlivňují volný čas (Zich, 1976, s. 102; Spousta, 1994, s. 33):

- **pohlaví, věk, zkušenosti, vědomosti, vyznání** – tento faktor se uplatňuje hlavně v té skutečnosti, že například žák deváté třídy nebude své aktivity provozovat se žáky třídy první, protože je to jiná věková skupina, která má jiné zkušenosti i vědomosti, navíc tato skutečnost souvisí i se sociální rolí, kterou „deváták“ za dobu svého studia získal – budete se tedy spíše sdružovat ve volnočasových aktivitách se svými vrstevníky, navíc je možná i sexuální separace, kdy spíše bude ve skupině, kde je stejné pohlaví, sdružování se do skupin s osobami různého pohlaví však již v dnešní době také není ničím neobvyklým, i když zde stále panují rozdíly mezi chlapcem a dívkou, které jsou jim na první pohled patrné, a to nikoli pouze po tělesné stránce (případně sexuální stránce), ale i po stránce duševní a vývojové,
- **duševní a tělesná kondice** – první skupina jmenovaných faktorů (pohlaví věk, zkušenosti, vědomosti, vyznání) jsou osobnostními charakteristikami, které do jisté míry odlišují jedince, ale nejsou vždy přímo limity, které mu znemožňují určitou činnost, jednoznačnými limity jsou však jeho duševní a tělesný stav; někteří jedinci nemají tělesnou schránku stavěnou tak, aby vykonávali náročnější sporty, natožpak poměrně fyzicky i zdravotně náročné sporty jako fotbal nebo hokej, kde může dojít ke zraněním velmi snadno, což je u náchylnějších jedinců o to větší hrozba, ale zároveň i duševní kondice je určitým limitem, který prvně určuje, jaké dítě vlastně je (energické nebo naopak klidné, inteligentní, introvertní či extrovertní), což spolu s duševním zdravím může být překážkou pro psychicky náročnější činnosti, kde nemusí dítě unést zátěž na něj vkládanou, nebo nemusí být dostatečně psychicky odolné na různé stresové situace,
- **osobnostní předpoklady k dané činnosti** – osobní předpoklady se pak mohou týkat zájmů dítěte, toho, co je skutečně baví, kam by chtěl přináležet a jaké vlivy přijímá, které jej utvářejí, pak se formuje i jeho zájem o danou činnost, a to, zda ji bude provozovat skutečně se zápalem, anebo z donucení, pokud by se na činnost musel přihlásit proti své vůli, nebo pokud by si vybral špatně.

Tímto vymezením faktorů se dostáváme k tomu, jaké jsou ve skutečnosti funkce volného času. Můžeme vymezit tyto funkce:

- instrumentální,
- humanizační,
- zábavnou.

Instrumentální funkce již není přímo tou, jaká byla chápána dříve, neboť tato vychází ze skutečnosti, že vedoucí společnosti, ale i stát chápali, že je potřeba čas organizovat. Pracovníci vykazovali sníženou efektivitu, pokud pracovali dlouho bez přestávky, a jejich volný čas nebyl lépe organizován – z tohoto důvodu byla zakládána různá hnutí, která měla sportem vést nejen k tomu, že pracovník na nějakou dobu zapomene na práci, ale zároveň se bude moci odreagovat na jiné, zábavné činnosti, nejlépe právě sportovní, ale i jiné. Zde je možné vidět příklad v hnutí Sokol. Přesto, když se nad tímto zamyslíme, může být tato instrumentální funkce aplikována i dnes. Rodič může chtít, aby jeho dítě vykazovalo ve škole co nejlepší výsledky, a tak mu zajistí takový kroužek, který ho bude bavit, pokud zde zájem nebude, může mu najít jiný. Volnočasová aktivita by pak teoreticky mohla být tím, co dítě odvádí od myšlenek na povinnosti, dává mu možnost se odreagovat, ale zároveň jej může i vzdělávat, anebo zdokonalovat po jiné, například fyzické stránce, jak je to možné u sportu. (Hofbauer, 2004, s. 27)

Humanizační funkce je právě tou funkcí zdokonalovací, kdy volný čas nemá, a to ani z historického hlediska, sloužit pouze jako odpočínutí si od školních povinností, ale jde zde proto, aby se jedinec dále rozvíjel, a to jak z pohledu tělesného, tak z pohledu duševního. Volnočasové aktivity mohou být velmi důležité pro zachování národních zvyků (např. aktivity zabývající se národním dědictvím – písně, kroje, tradice), pro výchovu nových sportovních nadějí, ale hlavně je zde vliv na jedince samotné, který je neoddiskutovatelný, a to z hlediska získávání nových zkušeností, dovedností, ale také z pohledu sociálního vývoje, kdy se jedinec dostává do skupiny svých vrstevníků, která jej do jisté míry ovlivňuje a utváří a on se tak zařazuje do určité společenské skupiny právě na základě obdobných zájmů či vlastností. Volnočasové aktivity jsou z tohoto pohledu tedy důležité jak pro rozvoj jedince, tak pro rozvoj celé společnosti. (Pávková, 2008, s. 13)

Zábavní funkce je tou poslední, která je v této práci definována. Vychází ze skutečnosti, že volný čas je zde jako protiklad k povinností, které jsou dány povinnou školní docházkou, a tak jsou aktivity mimo školní rozvrh již zmiňovaným osvobozením, ale hlavně se jedná také o naplnění určitých osobnostních potřeb, kterými jsou právě radost a zábava, případně také určitý silný prožitek. Tím, že se dítě věnuje něčemu jinému, než pouze přípravě na další školní den, uspokojuje své potřeby po dalším poznání, ale právě i po trávení času vlastními zálibami a zájmy. Existuje zde však poměrně negativní faktor, který je spojen se současnou společností – mnohdy jsou tyto volnočasové aktivity pasovní, což je jeden z faktorů, který vede k výzkumům toho, jak by měl být volný čas dětí organizován a proč je taková kritika hromadných sdělovacích prostředků, ale v současné době hlavně počítačů, internetu a počítačových her. (Slepičková, 2005, s. 21)

Tímto se dostáváme k tomu, proč se odlišuje dětský volný čas od volného času dospělých. „*Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.*“ (Pávková, 2008, s. 15)

Toto určení skutečnosti, že děti potřebují určité vedení v rámci volnočasových aktivit, vede i k definování snah této práce. Existují zde totiž tři hlavní skupiny, které mají vliv nejen na rozhodování toho, jaké aktivity bude dítě vykonávat, ale také jsou to skupiny, které mohou být tím vedením, které dítě potřebuje. Těmito skupinami jsou rodina, škola a vrstevníci. Samozřejmě, pokud se týká samotných aktivit, ty mívají profesionální trenéry nebo pedagogy, ale v první řadě je potřeba analyzovat právě vliv těchto tří skupin na utváření zájmu mládeže a na aktivity, které chce dítě provozovat.

2. Vlivy na děti a jejich trávení volného času

Na dítě, pokud stále budeme přistupovat k lidem ve věku 10-15 let zhruba, působí tři hlavní vlivy, které zde budou následně popsány. Jejich vymezení je pro potřeby práce naprosto nezbytné, aby mohly být volnočasové aktivity analyzovány z pohledu dopadu těchto sociálních skupin. Vlivy, které zde tedy budou rozebírány, jsou:

- vliv rodiny,
- vliv školy,
- vliv vrstevníků.

2.1 Vliv rodiny na volnočasové aktivity

Pokud se budeme bavit o vlivech, tím skutečně prvotním a zásadním je právě rodinná výchova. Důvod lze vidět v tom, že dítě vyrůstá v rodině, v této malé sociální skupině, již od svého narození, tudíž je to prvotní činitel, který utváří jeho vnímání, jeho citění i jeho smýšlení. Jak uvádí Pávková, rodiče slouží svým dětem jako pozitivní a negativní vzory. (Pávková, 2008, s. 18) Lze pak doplnit slovy dalšího autora – Hofbauera –, který vymezuje skutečnost, že rodina je tím prvním faktorem, který ovlivňuje trávení volného času dětí a utváří případně i jeho zájmy. (Hofbauer, 2004, s. 20)

Nelze pochybovat o tom, že rodina je skutečně důležitá. Zde se projevuje mnoho faktorů jejího vlivu – úplnost rodiny, vyznání, finanční stránka, čas, který jsou rodiče schopni věnovat svým dětem, zájem, který jeví o volný čas dětí a o trávení tohoto volného času s nimi atd. Faktorů je mnohem více, a právě proto je vliv rodiny takto zásadní.

Věnovat se dětem v jejich volném času je základ. Zde se můžeme vrátit k definici podle Pávkové, která tvrdí, že volný čas dětí je od dospělých specifický v tom, že by měl mít určité řízení, určité vedení – pedagogické ovlivňování. (Pávková, 2008, s. 15) V tomto ohledu by těmito „pedagogy“ měli být právě rodiče. Pokud budou mít sami dostatek volného času, které budou věnovat volnému času dětí, mohou své potomky usměrňovat určitým směrem a tím je vlastně vychovávat, vést jejich výchovu určitým směrem, který považují za správný. Ale jak již bylo zmíněno výše, vliv rodičů

může být i negativní. V tomto ohledu panuje poměrně jasný postoj společnosti, kdy negativní vliv rodičů má vliv i na dospělost jedince. „*Kde dítěti již od počátku chybí mateřská láska, věrnost a účast lidská, kde rodiče ve svém vztahu k dítěti se od přirozenosti tak odchylují, že mu odeprou to nejsvětější, co mu náleží, svoje spolupůsobení ve výchově k lásce, tam je potom pro jejich dítě konec s výchovou k lásce a činnosti z lásky. Podvod a povrchnost zaplaví lidského tvora od kolébky.*“ (Spousta, 1994, s. 13)

Přesto Pávková v tomto nevidí jakési dogma, které je neporušitelné: „*Existuje rostoucí množství výzkumů, které ukazují, že mnoho dětí, které byly vystaveny negativním výchovným činitelům (například vyrůstají v rodinách alkoholiků, delikventů, jsou týrané, zanedbávané či zneužívané) se může stát dobře adaptovanými dospělými, schopnými vytvořit kvalitní trvalé partnerské vztahy a úspěšně se zapojit do společnosti.*“ (Pávková, 2008, s. 37)

Negativní vliv rodiny tedy nemusí znamenat, že se z dítěte vyvine problémový člověk, ale i tak je zde předpoklad pro to, že z hlediska volného času se dítě nebude vyvíjet správným způsobem. Pokud se mu nebudou rodiče věnovat, dojde to k tomu, že budou trávit čas svým vlastním způsobem a projeví se u nich vlivy buď právě tyto negativní rodinné, které může přejímat, anebo vliv školy či vrstevníků, kdy hlavně druhý jmenovaný může být také výrazně problémovým, a to hlavně z hlediska toho, že je možné, že se chytne skupiny, jejíž volný čas také není organizován, respektive veden určitým dospělým dozorem, který do jisté míry zaručuje, že volný čas mládeže bude tráven kvalitním způsobem, tedy nějakou činností, nikoli však nezákonnou, anebo „poflakováním“, tedy využíváním volného času k nic nedělání, což je také jedna z horších variant volnočasové aktivity. Toto je tedy první extrém, kdy rodiče jsou lhostejné k tomu, jak jejich děti tráví volný čas, v podstatě využívají toho, že jsou děti nějaký čas z domu a oni se mohou věnovat svým zájmům, anebo jsou čistě lhostejní, kdy je jim naprosto jedno, co jejich potomci dělají, protože nemají zájem se jim jakkoli věnovat či je vést. (Smrčka, 1974, s. 53)

Existuje zde však i opačný extrém, kdy vliv rodičů je maximální, ale ani v tomto případě v pozitivním smyslu slova. Rodiče chtějí rozhodovat o volném čase svých dětí, a tak místo, aby se snažili jim vyjít vstříc a pokusili se najít to, co děti zajímá, případně vytvářely takový program, který bude pro děti smysluplný, zábavný, případně i poučný, nutí je k určité činnosti, kterou ani dítě nemusí chtít vykonávat, ale protože to rodiče

chtějí, nebo proto, že mu zaplatily kurz, který byl poměrně drahý, musí trávit volný čas podle jejich představ, i když samo je proti tomu a nemá o danou činnost zájem. Podobným případem může být i fakt, kdy dítě, místo aby mělo svůj vlastní volný čas, je rodiči zaměstnáváno domácími pracemi, či jakoukoli jinou prací, a tak místo volnočasových aktivit, které vedou k jeho duševnímu či i fyzickému rozvoji, zábavě a relaxaci, věnuje svůj čas náročným činnostem, jež pro něj mohou být ještě více únavné, nezábavné či dokonce frustrující. (Hofbauer, 2004, s. 20)

Je tedy potřeba, aby byla nalezena určitá rovnováha, v níž může dítě trávit svůj volný čas, a to pod vlivem svých rodičů, který by měl být převážně pozitivní. Žádá se tedy po rodičích aktivní zapojení do volného času jejich dětí, přičemž toto zapojení by mělo mít hlavně poučný charakter, kdy rodič je schopen potomky vést, nikoli však direktivně, jako v popisovaném extrémním případě, ale snahou porozumět dítěti, jeho zájmům a jeho zálibám, silným a slabým stránkám. Využívání volného času dítěte by pak mělo být konstruktivní a smysluplné, a to jak v zájmu výchovy a vývoje dítěte, tak s důrazem na to, aby se dítě necítilo příliš unavené. (Hofbauer, 2004, s. 29) Rodič má v tomto ohledu velkou výhodu oproti jinému vlivu na volný čas dítěte, a to v tom, že dítě zná, zná jeho povahu, jeho schopnosti a ví, respektive by měl vědět, jak dítě vést. Právě tohoto by měl rodič využít a přistupovat k volnému času svého dítěte co nejsvědomitěji.

Rodina je dítěti nejbližší a ona by sama měla co nejlépe rozpoznat, co dítě chce a co potřebuje. Zároveň by měli rodiče chápat, co je pro dítě dobré a nevést ho zbytečně do takových aktivit, které ono sice chce, ale rodiče s nimi nejsou úplně srovnány, protože mohou mít špatný vliv na rozvoj dítěte či jakýkoli jiný dopad na jeho život. Vedení rodičů by mělo být citlivé, protože právě oni jsou dítěti nejbližší a oni by se měli nejlépe s jeho potřebami ztotožnit.

2.2 Vliv školy a její role ve volném čase

Rodina není jediným faktorem, který má vliv na volný čas dítěte, což je dáno i skutečností, že přibližně od šestého roku svého věku je dítě součástí další sociální skupiny, kterou je právě škola. Zde je nutné chápat vliv školy jako instituce, nikoli přímo jako spolužáků, respektive vrstevníků, jejichž determinace bude rozebrána až v další kapitole této práce.

„S výchovou k volnému času a výchovou ve volném čase je vhodné začít od nejtělejšího věku a především pokračovat ve škole, kde žák přijímá již zpracované a metodicky utříděné informace.“ (Biddulph, 1997, s. 6) Škola je tedy jednoznačně chápána jako další silný faktor, který ovlivňuje dítě, a to nejen v rámci jeho volného času. Škola je ústavem, kde se má dítě rozvíjet, a to nejen po inteligenční stránce, ale po stránkách všech. Po stránce duševní i fyzické, manuální, ale také se tímto zapojuje do socializace, jak již bylo výše zmíněno, neboť se setkává s novou společenskou skupinou, ale nikoli pouze setkává, sám se stává její součástí.

Pokud se zamyslíme nad tím, jaká je vlastně role školních pedagogů, dojdeme k tomu, že jejich úkolem je vychovávat lidi, jež jsou později schopni se zapojit do „společnosti dospělých“, budou schopni fungovat v pracovním procesu a podílet se určitým způsobem na fungování celé země. Pedagogové tedy mají v podstatě za úkol vychovat nové lidi, kteří budou schopni maximální socializace. A právě pedagogové k tomu mají mnohdy mnohem lepší prostředky, než rodiče. Osnovy školy by měly být vytvořeny tak, aby se dítě vzdělávalo co nejefektivněji, ale zároveň by mělo být pamatováno i na volný čas, který ne nezbytně, nemusí mít se školou nic společného. Spíše naopak. Škola může podporovat volný čas právě ze své pozice instituce.

„Od školy jako všeobecně rozšířené vzdělávací a výchovné instituce se očekává vytváření předpokladů pro úspěšný vstup příslušníků mladé generace do profesionálního, občanského i volnočasového života. Svoji úlohu ve volném čase žáků škola uplatňuje jednak přímo, jednak prostřednictvím svých zařízení.“ (Hofbauer, 2004, s. 66) Z toho Hofbauerova textu vyplývá hned několik skutečností. Škola zde není pouze od toho, aby se věnovala předávání vědomostí a rozvíjela myšlení studujících žáků, ale také od toho, aby aktivně ovlivňovala jejich trávení volného času.

Z citátu je nutné zdůraznit tuto větu: *Svoji úlohu ve volném čase žáků škola uplatňuje jednak přímo, jednak prostřednictvím svých zařízení.* (Hofbauer, 2004, s. 66) V této větě je jednoznačně řečeno, že škola má dva způsoby, jak sehrát svou roli toho, kdo ovlivňuje trávení volného času dětí. Přimo je to dáno tím, že žák studuje různé předměty, což samo o sobě dává pedagogům jasnou představu o tom, v čem je které dítě silné a naopak v čem je slabší a co mu nejde. Pedagog by tak měl poznat, kde potřebuje dítě pomoci, v čem je vhodné jej podporovat a v čem je skutečně dobré, takže je potřeba v něm zájem o danou problematiku co nejvíce živit. Právě zájem a záliby může pedagog v dítěti objevit, což zároveň může pomoci i jeho výchově, jak bude ještě dále popsáno.

Díky tomu, že dítě najde zájem v určité oblasti a je v této podporován i učiteli, najde si k tomuto tématu cestu i ve svém volném čase a bude se mu věnovat i mimo školu, aby se v tomto ohledu zdokonaloval, dověděl se více a byl lepší. Toto lze poměrně snadno prezentovat například na žákovi, který dostává dobré známky za sloh. Pedagog, díky tomu, že je v dané oblasti školený a má v ní praxi, by měl rozeznat, že žák je nadaný pro psaní beletristických, ale i jiných textů. Pokud bude žák na toto upozorněn, sám může dojít k tomu, že ho to velmi baví, ale učitel jej může i podpořit tím, že mu dá nějaké rady, půjčí mu nebo navrhne vhodnou literaturu, upozorní jej na kroužky, které v dané lokalitě existují, případně bude i jinak pomáhat jeho rozvoji v této činnosti. Z tohoto pohledu může být vliv učitele velmi silný, protože v něm může žák spatřovat mentora a brát jeho rady skutečně vážně a vážit si jich. (Hofbauer, 2004, s. 70)

Přímý vliv školy je tedy patrný, ale samozřejmě zde existuje i nepřímý, vliv školy jako instituce, která vytváří určité podmínky pro to, aby se zde konaly takové aktivity, jež nemusí přímo souviset s výukou, ale právě se zájmy žáků, jimž by se mohli věnovat ve svém volném čase. Škola, ale nejen škola, i další instituce jako například Domy dětí a mládeže a jiná podobná uskupení, ať už státní, komerční či nezisková, jsou zde od toho, aby nabízely možnosti toho, jak mohou děti a mládež trávit svůj volný čas. Školy a další instituce mohou nabídnout kroužky, kde budou žáci trávit svůj volný čas sportem, manuální činností, ale také dalším vzděláváním se, například počítačové, jazykové či matematické kroužky. Tímto vlastně škola usměrňuje volný čas dětí a vytváří dostatečně kvalitní podmínky, aby dětmi bylo tráveno co nejvíce času při určité smysluplné činnosti, ať už tato rozvíjí jejich fyzický stav, anebo duševní a vzdělanostní možnosti.

Vedle vlivu školy je však nutné si uvědomit skutečnost, že škola a rodina nejsou dvě naprosto samostatné instituce, právě naopak. Škola a rodina by zde měly vystupovat v určité kooperaci, pedagog by měl konzultovat s rodiči dítěte jeho schopnosti, obdobně jakoby rodiče měli konzultovat s pedagogem případné problémy. Obě strany se mohou naučit pracovat společně, ale hlavně se obě strany mohou podílet na kvalitním rozvoji dítěte a tedy i využívání jeho volného času.

Pokud učitel objeví u dítěte nějakou jeho silnou stránku, rozhodně by si to neměl nechávat pro sebe, ale měl by se o tom podělit s rodiči, aby i ti věděli, co mají u potomka rozvíjet, na co se mají zaměřit. Ale toto platí i v případě, kdyby dítě bylo do jisté míry problémovým. Komunikace mezi školou a rodinou je zde naprosto zásadní,

neboť se jedná o dva subjekty, které dokážou ovlivňovat volný čas dětí kvalitním způsobem. Poslední skupina, vrstevníci, je do jisté míry problémová a jejich vliv může být velmi negativní. Již z tohoto pohledu je společné úsilí školy a rodiny zásadní, na což poukazuje i Pávková, která tvrdí, že v případě, kdy by rodina nefungovala jak má a vliv na volný čas jejich dětí byl nedostatečný nebo negativní, je zde ještě škola, která toto může zvrátit, ale v případě, kdy ani škola nic neudělá a nepokusí se o nápravu, dítě zůstává v podstatě samo odkázáno pouze na sebe, ale hlavně na třetí sociální skupinu, která bude rozebrána – na vrstevníky. (Pávková, 2008, s. 41)

Podobně smýšlí i Kraus, který na základě sociologických výzkumů přišel se závěrem, že v případě, že je zde nedostatečný zájem rodiny, školy a případně dalších institucí, které mají vliv na dítě a na trávení jeho volného času, dochází k tomu, že usměrňování volného času je v podstatě pouze na dítěti a na okolí, v němž se vyskytuje mimo školu a mimo rodinu, což může mít za následek rozvoj deviantních forem jednání. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 76)

2.3 Vliv vrstevníků na trávení volného času

Pokud se zamyslíme nad tím, kdo všechno jsou vrstevníci, dojdeme k závěru, že jsou zde základní tři skupiny vrstevníků, s nimiž se dítě může dostat do kontaktu. Tyto skupiny jsou:

- spolužáci – tedy osoby, s nimiž dítě chodí do školní třídy,
- vrstevníci se stejnými zájmy – vrstevníci, s nimiž dítě navštěvuje stejné kroužky, tedy žáci se stejnými zájmy,
- kamarádi – jedná se o skupinu, která může být tvořena spolužáky i vrstevníky, s nimiž dítě navštěvuje kroužky, ale stejně tak se může jednat o skupinu dětí, které nepatří ani do jedné předchozí skupiny.

Dostáváme se tedy k tomu, že se vytvořily tři různé sociální skupiny. Školní skupina, zájmová skupina a skupina kamarádů. První dvě skupiny jsou si v jenom ohledu podobné a jejich vliv je více méně hlavně pozitivní. Obě skupiny jsou totiž vedeny určitou nadřazenou osobou, pedagogem, který se snaží o to, aby činnost třídy či kroužku vždy směřovala k určitému cíli. Ale pak je zde vlastní skupina, ona skupina přítel, kdy toto vedení, myšleno v rovině pedagogické, neexistuje. V této skupině jsou

děti či mládež sami za sebe a neexistuje zde žádný vedoucí, který by je mohl dostatečně kvalitně koordinovat. Vůdcem skupiny může být jedno s dětí, ale to rozhodně neznamená, že by měl kvality výchovné.

Tyto skupiny, které jsou vytvářeny, se formují na základě různých aspektů – stejné zájmy, stejné pohlaví, blízkost bydliště, shodný věk. (Hofbauer, 2004, s. 78) Postupně se důvody pro vytvoření přátelství mohou měnit, ale nemění se skutečnost, že zde schází usměrňující charakter skupiny. Není pochyb o tom, že taková skupina je vytvořena za účelem neformální komunikace s lidmi, vytváření neformálních pout, což je dalším stupněm socializace, stejně tak však nelze pochybovat o tom, že velmi záleží na tom, o jakou skupinu se jedná a jaký je její dopad na jednotlivce a na trávení jeho volného času. (Pávková, 2008, s. 45)

Právě z pohledu socializace a vytváření sociálních pout je dopad takovéto skupiny pozitivní. Pozitivně lze také hodnotit dopad ve chvíli, kdy se daná skupina věnuje hrám, sportu, kulturnímu vyžití, zkrátka činnostem, které jsou vhodné pro rozvoj každého jednotlivce. Ovšem je nutné si uvědomit, že náležitost k určité takové skupině nemusí mít pouze pozitivní dopady. A v současné době mohou být ty negativně skutečně nebezpečné až deviantní. (Hofbauer, 2004, s. 80)

Vzniklá skupina může mít formu gangu či bandy, která není schopna a ani nemá zájem na tom provozovat takové volnočasové aktivity, které by byly jakkoli fyzicky či duševně prospěšné. Taková skupina má pak za cíl hlavně delikventní a antisociální jednání, což je samozřejmě důsledkem problémů jednotlivců, jak v rodině, ve škole, tak i případně se zákonem České republiky. Žáci, kteří nemají zájem, tráví svůj volný čas poflakováním, v němž není žádný smysl, a tak, aby určitý smysl našli, shlukují se s podobně smýšlejícími, snad znuděnými vrstevníky, kteří také nemají co na práci, a činí věci, jež jsou v rozporu s morálkou, etikou, anebo i se zákonem. Je to forma jejich realizace, jejich trávení volného času. (Hofbauer, 2004, s. 80)

Právě na těchto případech je nutné vidět zásadní vliv rodiny a školy. Právě tyto dva subjekty mohou mít vliv na to, jaký bude dopad této třetí skupiny vrstevníků na volný čas dětí, ale i na jejich život. Pokud rodina a spolupráci se školou dokážou zajistit kvalitní rozvoj dítěte, budou schopni mu pomoci najít cestu k zájmům, zálibám a činnostem, které jej budou zajímat, bude se shlukovat do takových skupin vrstevníků, jež budou mít zájmy, jež e budou chtít rozvíjet, a jejich cílem nebude pouze nicnedělání. Zde je tedy velmi důležité, aby se o co nejefektivnější pozitivní vliv snažila právě

rodina, a to v důležité spolupráci se školou. Na základě dostatečně citlivých podmínek je možné, aby se dítě vyvíjelo určitým požadovaným směrem a nemělo potřebu se shlukovat do skupin, jež nemají cíl a jejich zájmy jsou v podstatě nulové.

2.4 Vztah a přístup dětí k volnému času

Bakalář (1988, s. 53) definoval, že volný čas by měl být takovou dobou, kdy by si děti a mládež měli zkoušet své schopnosti, své role, aby se mohli následně zapojit do života po škole. Mají poznávat, mají se učit, ale také se bavit. Své individuality by měli rozvíjet, ale zároveň se zařazovat do skupin, socializovat se. Všechny tyto dovednosti lze při volnočasových aktivitách skutečně nalézt, navíc je poměrně jednoduše lze shrnout do tří základních funkcí volného času (Hofbauer, 2004, s. 34):

- odpočinek – ten je nutné chápat jako regeneraci sil, ovšem sil fyzických, tedy takových kdy je namáháno tělo,
- zábava – ta je určena také pro regeneraci, ale v tomto případě pro regeneraci sil duševních,
- rozvoj osobnosti.

Čáp (1993, s. 203) ještě přidává, že všechny tři funkce se navzájem překrývají. S tímto tvrzením nelze než souhlasit. Například sport je ukázkou toho, že se zde spojuje rozvoj osobnosti spolu se zábavou. Poslouchání hudby je pak spojením odpočinku se zábavou, sledování filmu může být všemi třemi kategoriemi naráz. V podstatě velmi záleží na tom, jak děti k dané činnosti přistupují.

Pokud zůstaneme u sledování filmu, můžeme na něm ukázat, jak dokážou jednotlivé druhy osobnosti dítěte k této činnosti přistupovat. Jedinec může jít na film proto, že si potřebuje odpočinout. Ani nesleduje děj, spíše je hlavně rádo, že má klid. V takovém případě si může vybrat nějaký nenáročný film, bez valné zápletky. Efekt je takový, že z kina odchází odpočatý a uvolněný, má síly pro další činnost.

Jiné dítě může jít na film proto, že se chce pobavit. Může si vybrat komedii, ale to ještě neznamená, že u filmů, které nejsou prvoplánově komedií, by se nedalo pobavit. Zajímá jej příběh, baví se eskapádami hrdinů a užívá si podívanou, která se mu naskýtá. Domů si odnáší příjemný zážitek, který jej povznesl na duchu, má dobrou náladu, je obohacen hlavně po duševní stránce.

A poté zde může být třetí případ osobnosti. Také jde na film, protože jej zajímá, užívá si příběh, ale zároveň dělá ještě něco jiného. Všimá si, jak byl film natočen, jak jsou vystavěny záběry, kde je kamera, snaží se pochopit, jaký to má význam, co se příběh snaží říct. Zde je možné vidět jedince, který se snaží rozvíjet, zajímá jej film, jeho tvorba od scénáře až po konečnou verzi.

Přístupy k volnému času jsou různé a vycházejí právě ze tří funkcí, které byly výše jmenovány. Dítě chce provozovat určitou volnočasovou aktivitu proto, že si chce odpočinout, proto, že se chce pobavit, anebo proto, že má zájem se nějak vzdělávat, chce se dovědět více, rozvíjet se. Z této skutečnosti vyplývá, že dítě svůj vztah k volnému času utváří velmi individualisticky a je nutné do něj započítat i vlivy, které na něj dopadají, a které byly výše rozebrány.

Na jednotlivých příkladech jde prezentovat, jaký bude přístup dětí k volnočasovým aktivitám. Pokud máme dítě, které je nuceno doma hodně pracovat, rodiče na něj nakládají velké množství práce, bude se ve svém volném čase věnovat hlavně odpočinku, toto bude jeho hlavní motivátor. Pouze pro malou část volného času najde jiné využití.

Žák, u kterého pedagog objevil nadání na psaní beletrie, se bude ve svém volném čase věnovat svému rozvoji, i když pro něj psaní může být zároveň i zábavou či odpočinkem. Bude se této činnosti snažit věnovat co nejvíce času, protože jej určitým způsobem naplňuje.

Toto jsou pouze dva příklady toho, jaký může být přístup dětí k volnočasovým aktivitám. V současné době je však určitý problém s pasivitou a aktivitou volného času. Ze studie Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vyplývá následující zjištění: *„Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Snižuje se frekvence aktivit. Pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o sledování televize. Mezi týdenní aktivity patří poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Měsíční frekvenci většinou mají návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, návštěva diskoték, kina, večírky, turistika, studium a mimoškolní vzdělávání. Závažným se jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání. Tento trend může mít celospolečenský a ekonomický dopad, protože moderní civilizační procesy charakterizuje provázanost ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury.“* (MŠMT, 2002)

Přístupy k trávení volného času z pohledu dětí mohou být tedy v podstatě dva. Aktivní a pasivní. Pozitivnější je aktivní využití volného času, které přináší jak zábavu, tak odpočinek, ale i rozvoj osobnosti dítěte. Pasivní trávení volného času je v tomto ohledu v podstatě nic neděláním, kde síla všech tří funkcí volného času je velmi potlačena.

Aktivně strávený volný čas je možné definovat následujícími body (MŠMT, 2002):

- aktivní přístup dětí a mládeže k provádění této činnosti,
- kompenzace jednotvárné zátěže (při vyučování, dlouhém sezení, nerovnoměrném zatěžování jednotlivých oblastí mozku a nervové soustavy apod.),
- posilování zdravého způsobu života a zdraví.

Aktivně strávený volný čas je tak základem pro zdravý způsob života, nikoli pouze základem pro rozvoj osobnosti. Pasivní činnost je tady v podstatě opakem a z praxe vyplývá, že těmito jsou převážně následující vybrané činnosti (Poustková, 2009, s. 14):

- sledování televize, filmů,
- hraní počítačových her a činnosti na počítači,
- návštěvy restauračních zařízení,
- poflakování se, nicnedělání.

3. Děti, alkohol a prevence

Jedna z hypotéz, přesněji hypotéza č. 2 se zabývá volnočasovými aktivitami v rámci požívání alkoholu, respektive, jaký vliv mají volnočasové aktivity na vztahu dítě-alkohol. Přesné znění hypotézy je: „Děti mající organizovaný volný čas se více jak v 60% mají záporný vztah k alkoholu.“ A právě aspekt alkoholu do práce přináší následující kapitola, která se věnuje vývoji dítěte a tomu, jak se dítě dostává do kontaktu s alkoholem, případně jak se k němu staví a jaký je jeho postoj vůči tomuto aspektu lidského života. Toto teoretické vymezení je zásadní pro určení pravdivosti nebo nepravdivosti tvrzení, které uvádí hypotéza č. 2.

3.1 Vývoj dítěte 2. stupně základní školy (12 až 15 let)

Ještě před tím, než bude definován samotný vývoj dítěte, je potřeba si určit, jaké jsou fáze vývoje dítěte v rámci školního života, respektive v období, kdy žák navštěvuje školu. Zde lze, např. podle Gillernové a Malotínové definovat celkem tři kategorie, respektive dvě kategorie a dvě další podkategorie. Názorněji lze zaznamenat toto rozdělení následujícím způsobem (Gillernová, Malotínová, 1996, s. 29):

- od 6 let do 11 až 12 let života dítěte – mladší školní věk,
- od 11 až 12 let do 20 až 22 let života dítěte – období dospívání, přičemž toto období lze dále rozdělit na:
  - pubertu – 11. až 15. rok života,
  - adolescenci – od 15. do 20. až 22. roku života.

Pro potřeby práce nás zajímá pouze kategorie označovaná jako puberta, kterou můžeme ještě rozdělit do dvou základních období, jak to předstírá například Průcha ve své práci (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 194):

- **prepubescence** – od 11. do 13. roku života dítěte,
- **vlastní pubescence** (puberta) – od 13. do 15. roku života dítěte.

Období puberty je obecně spojeno s vývojem dítěte, a to vývojem poměrně rychlým a hlavně nejzávažnějším v dosavadním životě každé osoby. Vývoj a hlavně

změny se totiž dotýkají velkého množství aspektů lidského těla, ale i mysli. Dochází ke změnám fyzickým, psychickým, mění se chápání, vnímání, v lidském těle se spolu se sekundárními sexuálními znaky probouzí i sexualita. Na první pohled nejnápadnější změny se týkají právě fyzické podoby lidského těla. Zde je potřeba si uvědomit, že dochází k vytváření zásadních rozdílů mezi chlapcem a dívkou.

Tělesný vývoj chlapců je dán hlavně zrychleným růstem, a to jak v rámci hmotnosti, tak v rámci výška, ale i z hlediska stavby těla – mohutní hrudník, rozšiřují se ramena. Pokud se týká vnitřních orgánů, změny se dotýkají hlavně varlat, která začínají produkovat mužské pohlavní buňky. Kromě pohlavních orgánů dochází ke změnám hlasovým (mutace), ale dochází i k problémům z kůží, kdy tato často trpí trudovitostí. (Čáp, 1993, s. 100)

U dívek dochází k poměrně výraznějším změnám. Je zde určována tzv. kritická hmotnost, což je více jak 20% tuku v těle, která představuje zásadní změny u dívek. Dochází k ukládání tukových polštářů, a to na bocích, hýždích a stehnech. Zvětšují se prsa a rozšiřuje se pánev, aby se zvětšilo místo pro plod v případě těhotenství. Samozřejmě i u dívek dochází k orgánovým změnám, a to v rámci pohlavních orgánů. Zvětšováním prsou dozrávají mléčné žlázy a samozřejmě dochází k produkování ženských pohlavních orgánů (vajíček) následně spojených s výtoky krve (menstruace). (Macek, 2003, 20)

Další změny jsou shodné pro obě pohlaví: dochází k růstu ochlupení na různých místech těla, narůstá i pubické ochlupení v okolí pohlavních orgánů, mění se lebka, jež ztrácí dětský výraz, rozšiřuje se spodní čelist, což je spojeno i s dorůstáním posledních stálých zubů, rostou uši i nos a také se posouvá linie vlasů, která je výš, než u dětí. Pokud se týká výšky, před pubertou většinou není příliš velký rozdíl mezi chlapcem a dívkou, na konci pubertálního období je tento rozdíl jednoznačně zřejmý. (Meredithová, 1992, s. 4-6) Chlapci jsou obecně na první pohled vyšší než dívky, i když samozřejmě ani toto pravidlo nelze vystavět obecně, neboť i dívky mohou dorůst výšky okolo 190 cm, stejně jako chlapci mohou dorůst pouze výšek okolo 170 cm, ale i méně.

Tyto změny jsou na první pohled patrné, ale kvůli nim by ještě nedocházelo k problémům, s nimiž je puberta spojována. Hlavní změny, které se tohoto období týkají, jsou utvářeny uvnitř dětí, tedy v rámci jejich psychiky. Skutečnost, že si začínají uvědomovat svou sociální roli, svou sexualitu a rozdíly, nikoli pouze pohlavní, dochází k mnoha průvodním jevům, které mohou mít i negativní charakter.

Porovnání chlapců a dívek popisuje tento citát: „Časně dozrávající chlapci bývají vyšší, svalnatější, sportovně založení, oblíbenější, průbojnější a suverénnější, mívají však nižší studijní ctížádost a kázeň. Později zrající chlapci (menší, slabší, nenápadnější) mívají potíže v zařazení do kolektivu, upozorňují na sebe tedy jinými než sportovními zájmy, bývají tvořivější a lépe rozumí druhým. Předčasně vyspělé dívky jsou spíše v nevýhodě díky tělesné a duševní nevyváženosti. Budí pozornost, často se hůře učí apod. Pozdě dozrávající dívky mají zase problémy jiného druhu.“ (Čačka, 2000, s. 224)

Emocionální a sociální změny v období puberty jsou tedy těmi nejmarkantnějšími. Díky tomu, že se dotváří a dorůstá mozek a celá nervová soustava, například i v rámci sexuální citlivosti, dopady na emoční stránku dítěte a na jeho socializaci jsou zřejmé, a to i díky změnám ve fyzickém vzhledu, jak již bylo popsáno výše. Fyzický vzhled může být problémem, neboť jednotlivci se mezi sebou porovnávají, chlapci vidí, že někteří z nich jsou chytřejší, rychlejší, silnější, někteří nevynikají ani v jedné z kategorií. Nedaří se jim pak zapadnout do skupiny, jsou do jisté míry na okraji. Vlivem emocionálních změn, spojených se změnami tělesnými, respektive hormonálními, dochází k emoční nestabilitě, až labilitě, dítě má potíže se sebeovládáním, naopak se u něj může projevit extrovertní jednání, které může být spíše projevem a snahou na sebe upozorňovat, vyčleňovat se z davu, což souvisí i s jiným způsobem mluvy, nebojí se dát najevo svůj názor, respektive ztrácí zábrany a nebojí se říkat téměř nic, a to i v chování, které může být rebelující, stejně jako uzavřené, vztahovačné. Útěk před realitou do vlastní fantazie a denní sny nejsou v tomto období nic neobvyklého. Změny se mohou projevit i v prospěchu ve škole a samozřejmě i v chování vůči lidem ve své blízkosti, ať už to jsou spolužáci, učitelé, ale hlavně rodiče. Tito jsou denně konfrontováni s mládím, které se projevuje vzpurně, jako kdyby odmítalo stáří a jeho zkušenosti.

Z tohoto popisu je zřejmé, že daná fáze dospívání, tedy puberta, je skutečně do jisté míry problémovou a je potřeba jí věnovat určité značné úsilí, hlavně z pozice učitelů a rodičů, aby bylo překonáno a hlavně, aby se v jeho průběhu dítě vyvíjelo správným směrem.

3.2 Konzultace alkoholu u dětí

V předchozí kapitole popsané změny, jež probíhají v dětském organismu a jsou spojeny s dospíváním, mají mnoho efektů, a jedním z nich může být i snaha experimentovat, případně napodobovat to, co se zdá být dospělé či zajímavé. A toto se může týkat právě alkoholu. Alkohol je určitým lákadlem, který je navíc pro děti tohoto věku zakázán. A právě zákaz, který je vystaven dokonce zákonem, může být jedním z těch důvodů, proč dítě bude chtít alkohol zkusit.

„Dospívání je období, kdy se dítě připravuje na své budoucí povolání a samostatný život mimo rodinu. S tím související stres nebývá zanedbatelný ani u dětí, které ve škole dobře prospívají. O to obtížnější je toto období pro děti, které mají studijní problémy, které se nedostaly na vysněnou školu, které nezvládají nároky zvolené profese, nebo nenacházejí po skončení školy přiměřené uplatnění. Rodiče by měli umožnit rozvoj schopností a nadání dospívajícího, ale zároveň na něj neklást nároky, které nedokáže splnit.“ (Nešpor, 2001, s. 40)

Právě přehnané nároky mohou být druhým faktorem, který vede k tomu, že děti zkoušejí experimentovat a nakonec mohou najít v alkoholu i určitý nástroj toho, že otupí tlak, který je na ně nakládán. Navíc, současná společnost se v podstatě vyznačuje tím, že alkohol není nic tak špatného, což je dáno tím, že jeho konzumace je povolena. Nikoli pro mladistvé, ale pro dospělé ano. Znamená to tedy, že alkohol nemůže být nic tak hrozného, když v pozdějším věku je jeho konzumace něco naprosto normálního. Dokonce lze citovat Mülpachra, který uvedl následující: *„Odmítání konzumace alkoholu vzbuzuje pozornost a neadekvátní reakce. Člověk, který odmítá konzumaci alkoholu je, považován za patologického.“* (Mülpachr, 2002, s. 16) Pro dítě je pak těžší odmítnout, když například jeho vrstevníci pijí alkohol, i když tajně, například i proto, že otec tohoto dítěte také pije. V podstatě na tom nevidí nic špatného, a tak alkohol také zakusí. Nemusí se z toho stát závislost, ale to ještě neznamená, že závislost skutečně nemůže vzniknout. Navíc je nutné si uvědomit, že alkohol je v podstatě jen začátkem, je označována jako droga průchozí, tedy taková, která může uživatele přivést k jiným, silnějším látkám, jež mohou ohrozit i lidský život. Právě z tohoto pohledu je nutné se na problematiku alkoholu u mladistvých zaměřovat a snažit se posouvat hranici, kdy dítě alkohol začíná konzumovat. V posledních letech je totiž studii dokázáno, že hranice, kdy dítě začíná konzumovat alkohol, se výrazně snižuje, a to

poměrně dost pod věk pubescentů, kteří jsou v této práci rozebíráni. (Nešpor, 2001, s. 40)

Pokud se zaměříme na to, co je to vlastně závislost, dojdeme k následujícímu: „*Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha brát psychoaktivní látky, alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.*“ (MKN, 2009)

Závislost na alkoholu je stejně těžká jako závislost na jiné droze. I závislost na alkoholu může končit smrtí, ať už ze samotné přemíry alkoholu, nebo z příčiny, která byla přílišným množstvím alkoholu v těle a jeho dlouhodobým požíváním zaviněna. U dětí je ještě důležitější, aby jejich organismus na alkohol nenavykl, respektive, aby si nevytvářely závislost na této látce.

Kromě toho, že dítě je méně odolné vůči alkoholu, než dospělý, což se může podepsat na jeho snášenlivosti této látky, je také náchylnější ke vzniku závislosti. Jeho sebeovládání, které není nebo nemusí být v pubertě dostatečně vyvinuté, a nezkušenost s podobnými látkami, může vést k tomu, že se stane skutečně závislým, a to snáze než osoba dospělá.

Důsledky toho, že dítě začne pít alkohol a může si na něm vytvořit určitý stupeň závislosti, mohou být různé:

- problémy s prospěchem,
- komplikovanější vztahy s autoritami,
- snaha získat finanční prostředky na alkohol, a to v podstatě za jakou cenu,
- z předchozího se mohou vyvinout krádeže, ať už krádeže peněz, nebo přímo láhví alkoholu v obchodech,
- problémy nejen v rámci prospěchu, ale i s chováním, nedokáže se snést s jinými lidmi, kteří jej nechápou – vyčleňování se ze společnosti,
- konzumace, případně závislost na alkoholu mohou vést k vyšší náchylnosti na jiné návykové látky, včetně tvrdých drog,
- výpadky paměti, problémy s určováním reality,

- neschopnost zaměřit se na důležité, alkohol se stává podstatou, prospěch, rodina, přátelé, kteří nepijí nebo nesdílejí potřebu pít, se stávají v podstatě nepřáteli, někým, koho osoba závislá kolem sebe nechce mít.

Z tohoto jednoznačně vyplývá, že děti je potřeba před alkoholem varovat, měli by se vychovávat takovým způsobem, aby věděli, jaká je jejich míra, co mohou, co nesmějí, ale hlavně, prostředí, v němž žijí, by mělo být takové, aby nepřikazovalo a netlačilo. Podrobněji bude tato problematika rozebrána v kapitole 3.4 Protialkoholní prevence ve škole a rodině. Nyní ještě k obecně uznávaným fázím, které mohou v závislosti, respektive v jejím vytváření existovat (Jellinek, 1960):

- 1) **počáteční fáze** – osoba, která se nachází v této fázi, pije v podstatě jen proto, že alkohol má omamně účinky, mysl se dostává do stavu, kdy nepotřebuje nic řešit, veškerý vnitřní tlak mizí – dochází k postupnému zvyšování dávek a častější konzumaci, ale tato osoba se v podstatě nijak neliší od kohokoli jiného, kdo alkohol nepije, nebo pije jen střídavě, bez častější potřeby,
- 2) **varovná fáze** – fáze, kdy se poprvé objevuje podnapilost a skutečná opilost, k této fázi může dojít maximálně do dvou let u osob, u nichž se konzumace stává častější a vyhledávanější; jedinec se dostává do stavu, kdy je schopen snášet více, ale zároveň se u něj objevuje vnitřní snaha ovládnout účinky, která je však většinou neuskutečněná, objevuje se pocit viny, a to za své chování, které může být formováno na základě lhaní bližním a přátelům,
- 3) **rozhodná fáze** – rozhodná fáze je již závislostí; do této fáze se rozhodně nedostane každý jedinec, který pokročil do druhé fáze, ale přesto je procento poměrně velké, uvádí se, že zhruba 10 až 15% pijáků z druhé fáze postoupí do třetí, objevují se výpadky paměti pro delší časové intervaly, pití je v podstatě nekontrolované, což je dáno tím, že tělo si zvyklo a zvyká na vyšší dávky; závislý se dostává do problémů s okolím, finančních potíží, z kterých viní své nejbližší, dostává se do stavu určité socializace, nezajímá ho, o co měl zájem dříve, navíc může dojít k tomu, že se objeví první zdravotní potíže,
- 4) **konečná fáze** – v této fázi se závislý dostává do situace, kdy hladina alkoholu v krvi neklesá na nulu, dotýčný je tedy v podstatě neustále pod vlivem alkoholu, neobvyklé nejsou několikadenní stavy naprosté opilosti, zdravotní stav se rapidně zhoršuje, kvůli finanční situaci může být alkohol nahrazován levnějšími

náhračkami, případně čisticími prostředky, což se dál negativně podepisuje na zdravotním stavu, v této fázi může být úpadek jedince maximální a končit smrtí.

U dětí je v podstatě nejčastější fáze jedna, kdy v podstatě zkoušejí. Rodina a škola by se měly postarat o to, aby zůstalo pouze u experimentování, nikoli aby docházelo k prohlubování závislosti do dalších fází.

3.3 Okolnosti zvyšující riziko zneužívání alkoholu

„Většina osob závislých na alkoholu se vyvine z původně bezproblémových typů osobností a jen menšina z lidí od počátku vybočujících z normality osobnosti.“ (Skála, 1988, s. 39) Nechci polemizovat o pravdivosti tohoto tvrzení, ale již zde můžeme vidět, že odhalení rizika náchylnosti k alkoholu může být poměrně těžkým úkolem, protože v podstatě nelze určit osobnost, která se může stát na alkoholu závislá.

Pokud se tedy zaměříme na rizikové faktory, dojdeme k tomu, že zde působí stejné vlivy jako na trávení volného času, respektive na jeho ovlivňování. Pokud tedy vymezíme faktory, které ovlivňují riziko náchylnosti ke zneužívání faktur, můžeme vyjmenovat tyto aspekty:

- osobnost dítěte,
- rodina,
- škola,
- vrstevníci.

Jako první je potřeba si uvědomit, že každá osoba, každý jedinec se rodí s určitou **genetickou výbavou**. Tato výbava určuje nejen to, jak bude člověk vypadat po fyzické stránce, ale do jisté míry předurčuje i jeho vlastnosti. Přesto nelze přesně určit, jaký dopad může mít tento faktor, neboť je velmi proměnlivý, ale hlavně, pokud má jedinec v genetickém kódu zapsáno, že má menší odolnost vůči závislostem všeho druhu, ještě neznamená, že se tato genetická informace, toto dědictví, musí v jeho životě bezpodmínečně projevit. (Nešpor, 2001, s. 44) Naopak. Pokud jeho život bude veden určitým směrem, který samozřejmě nelze předem určit, nemusí vůbec dojít k tomu, že se tato neodolnost v jeho životě projeví. Pokud však budou vnější vlivy takové, které podpoří tuto vrozenou informaci, je možné, že se snížená odolnost u dané osoby

skutečně projeví. Předem však není možné určit, které vlivy budou moci za to, že jedinec bude mít s alkoholem, ale i s jinými návykovými látkami problémy. V tomto ohledu se zde příliš projevuje individualita jednotlivých lidí, ale i ostatní faktory, které mají na vznik závislosti vliv.

Již bylo řečeno, že **rodina** je tou základní společenskou skupinou, v níž se dítě vyskytuje, a to hlavně proto, že se zde dítě vyskytuje od svého narození, vnímá její členy, učí se od nich a případně i napodobuje jejich chování, což samo o osobě může s alkoholem úzce souviset. Rodina by měla být takovým prostředím, kde dítě může nalézt útočiště, určitý azyl, kde si se všemi členy rozumí, sdílí společně dobré i zlé. Rodina však také nemusí fungovat, což může mít negativní dopady na lidské chování a jednání. Právě zde lze hledat jeden z rizikových symptomů možné náchylnosti k alkoholu.

Několik autorů, včetně Nešpora (2001, s. 44), ale například také Bartoňové (2007, s. 32), však uvádí, že současné společnost je v tomto ohledu problémová. A to z toho důvodu, že určitým principem, který se zde vytvořil, je snaha získat co největší finanční prostředky, úspěch a zázemí. Rodiče se tedy snaží, co nejlépe uplatnit v rámci pracovního procesu získávají pozice, které jsou výnosné, ale zároveň časově náročné. V práci tráví delší dobu, než jaká je pracovní, případně si práci nosí i domů. Takové pracovní nasazení a honba za úspěchem se jednoznačně musejí promítnout i v souvislosti s výchovou dítěte. Rodiče nemají na dítě takový čas, spíše se věnují své práci anebo potřebují odpočívat po náročném dni. Místo, aby se dětem věnovali, raději je pošlou do nějakého kroužku, mnohdy ani není důležité, zda dítě do kroužku chce či nikoli. V tomto případě je patrné, že ani volnočasové aktivity nemusejí být pro dítě přínosem, ale právě naopak.

Z pohledu rodiny můžeme vidět hned několik případů toho, jak může negativně ovlivňovat dítě, které může najít určitý druh úlevy právě v alkoholu:

- rodiče nemají na dítě čas, to se pak věnuje aktivitám, které se mu naskytnou, může sem patřit i alkohol,
- rodina se nachází ve špatné sociální situaci a sami rodiče mohou nacházet v alkoholu určité vykoupení, ale i v případě, kdy rodiče hodně pijí (nikoli pouze vlivem špatných životních podmínek), může v nich dítě vidět příklad, chápat alkohol něco, co není špatné, protože jej mohou užívat jeho rodiče,

- rodina dítěte je rozvrácená, dochází k rozvodu ve věku, kdy je dítě již schopné chápat, co to znamená, problémy, které tímto vznikají, se podepisují na psychice dítěte, které může najít v alkoholu určité otupení svých problémů,
- rodiče jsou nároční, mají na dítě velké nárok – dítě se může pod tlakem hroutit, alkohol je určitým východiskem.

Z tohoto pohledu je patrné, že rodič by měl být skutečně rodičem a snažit se o to, aby se dítě vyvíjelo správným způsobem. Samozřejmě, že není možné přímo určit, co tento „správný způsob“ je, ale každý rodič by si měl najít určitý kompromis mezi tím, aby dítěti prikazoval, a naopak, aby byl příliš benevolentní. V prvním případě dělá dítě věci proti své vůli a má tendenci tak činit ve všem. Pokud je mu něco zakazováno, spíše to zkusí, než když se o tom mluví normálně. Stejně tak styl vedení „dělej si, co chceš“ je také špatným, protože dítě v podstatě nemá žádnou ruku, která by ho vedla a je pak možné, že zabředne do takového chování, které je problémové, při němž se může setkat s alkoholem. Na dítě je potřeba si najít čas, což je také jeden z důvodů, proč v současné době mnoho žen chce potomka až v pozdějším věku. Nejprve se chtějí věnovat kariéře a dobře vědí, že na dítě by neměly dostatek času a nemohly mu dát čas, který je potřeba mu věnovat. Na jednu stranu je dobré, že si lidé uvědomují, že dítě není domácím mazlíčkem, ale člověkem, kterého je potřeba vychovávat, ale zároveň se setkáváme s problémem snižování porodnosti.

Nyní bych uvedla několik základních doporučení, na která by mělo být pamatováno v rámci výchovy dítěte a hlavně v rámci odstranění rizik, kdy by se dítě mohlo stát náchylným k alkoholu:

- věnovat dítěti dostatek času, zajímat se o jeho činnost, nedovolit mu, aby měl příliš volného času, který může věnovat zahálení a poflakování venku s vrstevníky, kteří by mohli být problémovými,
- nevyvolávat v dítěti pocit, že jsou rodiče nuceni se mu věnovat, rodiče by toto měli dělat s láskou, samy od sebe,
- pokud se manželství rozvádí, je potřeba o tom s dítětem mluvit, pokud už tedy není možné rozvod oddálit nebo úplně odmítnout, dítě by v tomto případě nemělo stát mimo, vše by mu mělo být vysvětleno, tak, aby se necítilo vinným a aby pochopilo, jak se situace má – v tomto případě není dítě jen přihlížejícím,

ale je v rozvodu přímo zainteresováno, ono ponese dopady a důsledky ukončení manželství a společného soužití svých rodičů,

- netlačit na dítě, nenutit ho do činností, jež jsou důležité pro rodiče, ale dítě je nechce dělat, dát mu na výběr, vybrat mu určité možnosti, ať se rozhodne samo – volnočasové aktivity mohou být prospěšné, ale musí je dítě dělat proto, že chce, nikoli proto, že bylo donuceno.

Nešpor (2001, s. 20) uvádí: „*Ideální výchovný styl je vřelý a středně omezující. Nejlépe jsou tedy na tom děti z rodin, kde dostávají lásku, zájem a pozornost, ale kde také existuje řád a předvídatelné prostředí.*“ V tomto ohledu nelze než s ním souhlasit. Základní funkcí rodiny by mělo být právě vychovávání dětí, bohužel dnešní společnost již tuto funkci plně nechápe a ne každá rodina je zakládána proto, aby vychovávala potomky, nové plnohodnotné občany. Přesto jsou však pevné rodinné zázemí a láska těmi nejdůležitějšími faktory, které mohou snížit riziko náchylnosti dítěte k alkoholu.

Od nástupu na povinnou školní docházku je **škola** druhou institucí, vedle rodiny, která má zásadní dopad na výchovu dítěte, navíc v rámci školy by měli fungovat kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci, kteří jsou schopni vést žáky takovým směrem, aby byl jejich vývoj kvalitní a bezproblémový. V současné době je to však do jisté míry problém. Třídy jsou poměrně velké a kantor není plně schopen se věnovat všem žákům. Velkou roli také hraje osobnost kantora, jeho psychická vyrovnanost a schopnost najít v žácích jejich potenciál, rozumět si s nimi, ale také je usměrňovat.

Riziko ve škole je poměrně velké, tedy pokud máme na mysli riziko náchylnosti k alkoholu. Pokud škola nevytváří příjemné prostředí, kde se žáci mohou kvalitně rozvíjet, pokud kantoři nejsou dostatečně schopní a objektivně nepřístupují ke každému jednotlivému žákovi, může dojít k tomu, že i z pohledu školy je některý jedinec do jisté míry utlačován, je učiteli považován za méně schopného a místo toho, aby mu bylo pomáháno, není mu věnována dostatečná pozornost, která se většinou zaměřuje na ty prospěchově lepší, kteří mají potenciál. Jenže potenciál je potřeba hledat v každém, a právě těm, kteří mají s učením problémy, je potřeba věnovat pozornost a snažit se najít způsob, jak jim pomoci, jak je kvalitně vést. Zároveň je nutná kooperace s rodiči dítěte, pokud tato nefunguje, dochází k dalším problémům, jež mohou vést k experimentování s látkami, jež pomáhají dítěti najít východisko, nejprve například s kouřením, ale cesta k alkoholu není příliš daleká a příliš náročná.

Zásadní postavení získávají **vrstevníci**. Jak již bylo řečeno, každý jedinec si hledá ve společnosti osoby, které jsou mu nějak blízké, a právě v rámci povinné školní docházky jsou to osoby, které jsou mu blízké věkem a také pohlavím, zde se ještě poměrně výrazně rozlišují chlapecké a dívčí skupinky. Vrstevníci ovlivňují chování každého jedince, a to pozitivně i negativně. Zde lze citovat ze Skály: „*Je skutečností, že děti nejdříve okoušejí alkoholické nápoje především ze zvědavosti a z napodobení. Za tento začátek je často u nich zodpovědný vzor jejich rodičů. Později jsou to však jejich vrstevníci, společnost mladých lidí, a zejména party, které je ovlivňují.*“ (Skála, 1988, s. 93)

Je nutné si uvědomit, že rodina a posléze instituce školy jsou skutečně těmi prvními, kdo mají na dítě vliv, zejména by měly mít vliv výchovný, ale právě skupina vrstevníků je tou, která nakonec může dítě ovlivnit skutečně výrazně, a to na úkor snah rodiny i školy. V rámci školy, ale i mimo ni si vytvářejí skupinky vrstevníků, přátel, s nimiž tráví poměrně dost času. Zde je potřeba si dát pozor hlavně na tři základní hlediska (Nešpor, 2001, s. 20):

- dítě fungující v určité partě se snaží před kamarády neshodit, a tak je ochotno dělat různé věci, když „vůdce“ party přijde s tím, že alkohol není nic špatného a nabízí ostatním, ti se mohou napít jen proto, aby před kamarády nevypadali jako zbabělci – v podstatě se jedná o masový čin – „když se napije jeden z nás, můžeme to udělat všichni“,
- vrstevníci, kteří nemají hobby a zájmy, jsou nejvíce problémovými, protože ti nacházejí zábavu právě v podobných činnostech, jako kouření nebo pití alkoholu, pokud se jedinec přidá k takovým dětem, stává se v podstatě součástí problémové party, která nemusí mít daleko od trestné činnosti.

Velké riziko, jak již bylo zmíněno, hrozí ve chvíli, kdy se rodina příliš nezajímá o to, kde dítě tráví svůj volný čas, toto může být závažným problémem. Rodiče by se měli starat o to, kde a s kým jejich dítě tráví čas. Toto je v podstatě jeden ze způsobů prevence toho, aby bylo snižováno riziko náchylnosti k alkoholu.

3.4 Protialkoholní prevence ve škole a rodině

Rodina a škola jsou v podstatě dvě jediné skupiny, které mohou jakkoli preventivně zasáhnout v rámci snahy vést dítě správným směrem tak, aby nemělo tendenci ke konzumaci alkoholu. Ale i tato problematika má svá úskalí, jak uvádějí Nešpor se Csémym: „*Pane doktore, víte, v čem vidím malér? Tuhle knihu by si především měl přečíst kluk. Jenže ten ji jaktěživ nevezme do ruky. Už proto, že ji přinesli táta s mámou. K čemu to bude, že se poučíme my rodiče, když on nás stejně neposlouchá? Dobře míněné rady mu jsou k smíchu. Vůbec k nám nemá důvěru.*“ (Nešpor, Csémy, 2003, s. 13)

Z citovaného textu vyplývá několik důležitých skutečností. Není možné cokoli kázat dítěti, když rodiče ani v minulosti neměli zájem o jeho výchovu, zájmy, příliš se mu nevěnovali. Pravdou však je, že toto se může objevit i v případě, že rodina se dítěti dostatečně věnuje, problém je zde v samotných hormonálních a emocionálních změnách, které v dítěti probíhají, přesto však jsou děti z rodin, kde se rodiče o své děti zajímají, věnují jim dostatek čas a dávají najevo svou lásku, přístupnější komunikaci i v období puberty.

Pro to, aby rodina zastávala preventivní funkci ve výchově svého dítěte, kdy toto nebude mít potřebu jednat protizákonně a zneužívat alkohol, je potřeba dodržovat určitá pravidla, respektive určité chování, které je v rámci výchovy dítěte důležité. Těmito principy jsou (Nešpor, Csémy, 2003, s. 13):

- **věnovat se dítěti** – když dítě mluví, tak je poslouchat, nikoli se dívat na televizi, číst noviny, anebo pracovat na počítači, či něco obdobného,
- **mimoslovní sdělení** – není důležité vnímat pouze slova, ale i to, jak se dítě chová – mimika, gesta a výrazy mohou napovědět víc o tom, jestli dítě neprochází nějakými problémy, než samotná slova,
- **povzbuzovat dítě, aby mluvil s rodiči** – povzbuzovat není to samé co nutit, dítě musí mít pocit, že rodiče skutečně mají zájem o jeho aktivity a nejsou to pouze klasické fráze, pokud dítě vidí zájem ze strany rodičů, spíše se svěřá i s problémy, které však musí rodič umět snést,
- **pozor na tón hlasu** – to jak rodič mluví, jaký používá tón hlasu, je důležité, jízlivost hlase, může dítě odradit, stejně jako vztek, naopak podpora, pokud ji slyší, je pro něj důležitá, můžeme mu ulehčit ve sdělování takových zážitků, které jsou pro ně těžké či trapné,

- **nepoužívat jen slova** – komunikace mezi lidmi není pouze verbální, ale i neverbální, úsměv, poplácání po rameni, uchopení za ruku, objetí mohou vyjádřit mnohem více, než pouhá slova, dítě se cítí bezpečnější, má pocit, že do rodiny skutečně patří a že se s problémy dá něco udělat,
- **věnovat dítěti čas** – fungující rodina je založena právě na tom, že je dítěti věnována pozornost, dítě si musí připadat jako člen rodiny, nikoli jako jedinec, na kterého nikdo nemá čas nebo se mu dostatečně nevěnuje, vhodné je pomáhat dítěti s přípravou do školy, ale také se podílet na jeho zájmy, stát se jejich součástí, pokud má dítě pocit, že rodina skutečně funguje, že je zde zájem o jeho přání, o jeho potřeby, je mnohem méně náchylné k vyhledávání látek, které ho pomohou utěšit.

Pokud se rodiče s dítětem dokážou bavit o čemkoli a věnují mu dostatek času, je to ta základní prevence, kterou může dítě dostat. Samozřejmě, že ani toto není dostatečné, i děti z pevných a bezproblémových rodin se mohou dostat do kontaktu s alkoholem a užívat jej častěji, ale možnost se velmi snižuje.

Prevence jako taková, pak může mít následující body, které jsou v rámci rodiny důležité (Nešpor, Csémy, 2003, s. 51):

- získat důvěru dítěte a umět mu naslouchat,
- umět s dítětem o alkoholu a drogách informovaně hovořit,
- předcházet nudě,
- pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které usnadní alkohol a drogy odmítat,
- vytvořit zdravá rodinná pravidla,
- pomoci dítěti se ubránit nevhodné společnosti,
- posílit sebevědomí dítěte,
- spolupracovat s dalšími dospělými.

Jak již bylo několikrát zmíněno, zásadní je spolupráce rodičů se školou. Právě škola může být tím subjektem, který může pomoci, podpořit roli rodičů, případně ji do jisté míry zastoupit, když si již rodiče nevědí rady. Rodiče se mohou dovídat informace o dítěti, které ono samo nesdělí. Pokud zde tento vztah mezi rodiči a školou existuje, je již tento samotný posílením protialkoholní prevence, ale škola sama o sobě má i další nástroje, kterými může preventivně působit.

Škola je ústav, kde jsou pedagogičtí pracovníci, jež mají žáky usměrňovat ke zdravému životnímu stylu, tedy kromě toho, že jsou určeni k tomu, aby žákům předávali vědomosti. Právě učitelé jsou v dennodenním styku s dětmi a mohou poznat, co na ně působí, jak se chovají, a jak je případně potřeba je usměrňovat. Zde je jednoznačně nutné komunikace s rodiči a konzultace v případech, že se učiteli zdá něco v nepořádku. Komunikace s rodiči je však nutná ve všech případech.

Z hlediska škol je však důležité, že každá by měla mít psychologického poradce, případně být napojena na instituce, které tuto pomoc, nejlépe bezplatně pro žáky poskytují. Taková pomoc může nastoupit v případě, kdy jsou skutečně nutní specialisté. Ale i samotní pedagogové mohou přijít s iniciativou, která pomůže žákům pochopit problematiku alkoholu a jeho prevence. Různé přednášky či kurzy tomu mohou napomoci. Zde už pak záleží na samotných pedagozích, jak se k dané problematice postaví.

3.5 Preventivní účinky volnočasových aktivit

„Takřka každý výchovný program či koncepce volnočasového zařízení kladou důraz na prevenci nežádoucích společenských jevů, protože volný čas se jeví jako jedna z klíčových možností efektivního předcházení sociopatologického chování.“ (Čech, 2006)

Z citátu je patrné, jak mohou být volnočasové aktivity důležité, a to nikoli pouze z hlediska prevence před alkoholem. Důležitost těchto volnočasových aktivit lze vidět v několika ohledech. Zaprvé sama skutečnost že dítě má určitou volnočasovou aktivitu, vede k tomu, že netráví čas jiným způsobem, takovým, který může mít negativní vliv na jeho výchovu. Pokud se zde tedy mluví o volnočasových aktivitách, je potřeba si uvědomit, že se jedná o aktivity organizované, a to buď školou, nebo specializovanými institucemi, ale případně i rodiči.

Zároveň volnočasové aktivity mohou mít náplň, která přímo podporuje prevenci zneužívání alkoholu, a to na základě určitých her, nebo i přednášek pedagogů k žákům, ale nepřímou se toto může týkat i sportu. Pro sport je samo o sobě důležité, aby byli sportovci v dobré zdravotní kondici, a tak se spíše odhlíží od alkoholu a podobných látek, které mohou zdraví narušit.

Volnočasové aktivity mohou v dětech budit zájmy, které se stanou jejich koníčky. Díky těmto zájmům se opět budou zajímat o věci jiné, než je alkohol. Zájmy naplňují jejich čas, který stojí mimo organizované volnočasové aktivity, a tak je opět omezována doba, kdy by se dítě mohlo setkávat s alkoholem. Věk mez 12 až 15 lety je v tomto ohledu skutečně důležitý, protože když si dítě najde koníčky a dlouhodobé již takto brzy, bude se spíše věnovat jim a dalším důležitým věcem, jako například příprava na budoucí povolání, než aby se věnovalo jiným aktivitám.

Pro volnočasové aktivity je však důležité, aby byly vykonávány proto, že o ně má dítě skutečně zájem, nikoli proto, že jsou do nich nuceny. Volnočasová aktivita, kterou dítě vykonává v podstatě proti své vůli, je volnočasovou aktivitou špatnou, která jednoznačně nemá preventivní účinky, protože tlak, který je rodinou na dítě vyvíjen v tom ohledu, aby pokračovalo v dané aktivitě. Může být právě tím důvodem, proč začne vyhledávat nějaké alternativy, které mu pomohou se z tohoto tlaku dostat, i když jen chvilkově. A takovou alternativou může být právě požívání alkoholu.

Volnočasové aktivity musejí být dobře voleny, aby na ně dítě stačilo, aby je aktivita bavila, a nejlépe i tak, aby dítěti něco přinášela, nikoli pouze zábavu, ale případně i prvky důležité pro jeho vývoj, ať už fyzický nebo psychický. Taková aktivita, která je vytvořena na základě určité snahy dětem pomáhat se dále rozvíjet, je sama o sobě preventivní už jen proto, že se dětem předávají nové vědomosti, které je mohou vést tou cestou, kdy se budou vyhýbat požívání alkoholu, ale i dalších drog a omamných látek.

Aby byla prevence volnočasových aktivit maximálně účinná, opět zde musí být určitá kooperace s rodiči a nejlépe i se školou. Právě škola může být provozovatelem volnočasových aktivit, případně může aktivity doporučovat, rodič by pak měl vědět, které aktivity jsou pro jeho dítě vhodné, kde by mohlo vyniknout, co by ho mohlo skutečně bavit, a od čeho jej raději držet dál, protože o to nemá zájem, anebo by tato aktivita mohla být pro dítě i nebezpečná.

Ze strany rodičů je tak nejdůležitější poznání vlastního dítěte, naslouchání jeho požadavkům a přáním. Ve chvíli, kdy se dítě podílí na takové aktivitě, která jej skutečně zajímá a která je podle jeho požadavků, lze hovořit o preventivní funkci této volnočasové aktivity.

4. Porovnání města a vesnice z hlediska volnočasových aktivit a vztahu k alkoholu

Již ze samotné podstaty věci je zřejmé, že město a venkov jsou naprosto jiná prostředí, která budou mít rozdílné prvky, a to nikoli pouze ve své vizuální podobě. Město je industrializovanou zastavěnou plochou, kde se kupí jeden dům vedle druhého, pokud se popis přežene, venkov, tedy vesnice, je mnohem blíže přírodě, domů je zde málo a industrializace je zde naprosto minimální.

Město lze vymezit jako sídelní oblast z geografického hlediska, která je komplikovaným sociálním systémem s rozvinutou dělbou práce, velkou hustotou obyvatelstva, přičemž toto obyvatelstvo je sociálně rozvinuté, lidé se zde nezabývají zemědělstvím, vládne zde určitá odtažitost v meziosobních vztazích a sociálních rolích – lidé ve městě se v podstatě neznají na rozdíl od vesnice. (Musil, 1967, s. 25)

Na základě této definice lze v podstatě vymezit i vesnici. Město vede k tomu, aby obyvatelstvo plnilo biologické, ale i společenské potřeby obyvatelstva, ale od vesnice se odlišuje v tom ohledu, že zde je rozdílná společenská organizace, struktura a jsou zde jiné vztahy mezi lidmi. (Musil, 1967, s. 32) Díky tomu, že vesnice je skutečně malá (mohou mít i méně než 100 obyvatel), lidé se zde znají velmi dobře, a tak zde existuje velmi malá míra společenské anonymity, která se zvyšuje s růstem počtu obyvatel. V těch největších městech světa je pak anonymita maximální. Navíc, díky tomu, že většina činnosti ve vesnici je zaměřena na zemědělství, práce probíhá mimo samotné území vesnice, kdežto ve městě probíhá práce přímo uvnitř města. Oba subjekty se od sebe také liší rozlohou, ale i hustotou obyvatelstva, která je pro vesnici velmi malá – neexistují zde panelové domy, ani jiné domy, jež umožňují masové bydlení.

Vesnici bychom tedy mohli definovat jako malou sídelní oblast, kde je poměrně jednoduchý sociální systém, založený na skutečnosti, že zde neexistuje sociální anonymita, je zde pouze základní stupeň dělby práce, ale pouze v rámci zemědělství, na nějž je většina obyvatel vesnice zaměřena jako na zdroj surovin, ale i na ekonomický zdroj finančních prostředků, s nimiž mohou nakládat.

Již z tohoto popisu a definování jednotlivých dvou urbanistických uskupení, můžeme odvodit určité základní poznatky toho, jaký je vztah městských a vesnických

lidí k volnočasovým aktivitám, ale také k alkoholu. Nejprve ale ještě podrobnější definování rozdílů mezi městem, tradiční vesnicí a vesnicí současnou.

Tab. č. 2: Rozdíly mezi městem, vesnicí současnou a vesnicí tradiční

Město	Současná vesnice	Tradiční vesnice
Rozmanitost v zaměstnání	Rozmanitost s dominantním postavením zemědělství	Zaměřeny na zemědělství
Nedostatek sociální kontroly vyplývající z anonymity	Menší míra sociální kontroly	Vysoká míra sociální kontroly
Narušeny rodinné vztahy	Uvolněnější vazby	Velmi silné rodinné vztahy jak pokrevní, tak i sousedské
Diverzifikace v dělbě rolí	Diverzifikace v dělbě rolí	Jednoznačné vymezení rolí z hlediska věku, pohlaví a sociální pozice
Rozvinuté osvětové snahy – hlavně vzdělání	Růst vzdělávacích snah	Poměrně nízká úroveň osvětových aktivit
Povrchnost mezilidských vztahů – opět vychází z anonymity	Oslabování vzájemnosti a solidarity	Silný stupeň vzájemnosti a solidarity
Diferenciace z hlediska výchovy a vzorů	Diferenciace vzorů, ale s pomalou adaptací	Tradice a ustálenost vzorů
Výchova hlavně v podobě institucí	Omezená role výchovných institucí	Hlavním výchovným subjektem je rodina
Dostupnost různorodých kulturních institucí	Omezené působení kulturních institucí	Kulturní život organizován spontánně nebo na základě tradic (folklor)
Okamžitá reakce na společenské dění	Reakce na společenské dění dána vlivem médií	Lpění na tradicích

Zdroj: Kraus, Poláčková (2001, s. 129-131)

Jak je patrné, rozdíly jsou zde skutečně značné, a samozřejmě se projevují i z hlediska volnočasových aktivit a to i ve spojení s alkoholem, jak bude dále popsáno v následujících podkapitolách.

4.1 Město a vesnice – volnočasové aktivity

V případě tohoto porovnání je nutné si uvědomit, jaké jsou zde základní odlišující faktory a z nich následně vycházet. Mezi tyto základní faktory, jež budou následně lépe popsány, můžeme zařadit následující:

- rozloha,
- sociální struktura,
- rozložení denní doby,
- výchova.

Pokud se budeme zabývat **rozlohou**, uvědomíme si, že město je skutečně obrovským sídlem, oproti vesnici, z čehož vyplývá i několik základních aspektů. Ve městě je mnohem více možností, ať už kulturních, sociálních, tak i výchovných, respektive možností, jimiž mohou děti naplnit svůj volný čas. V tomhle je vesnice právě svou rozlohou omezena. Je zde malý počet domů, v podstatě žádná kulturní zařízení, pokud zde není kulturní dům, případně menší hřiště, kina a divadla jsou zde něčím naprosto nemyslitelným, obdobně jako kavárny. Pokud, tak vesnice má jedno restaurační zařízení, případně obchod, kde se dají zakoupit základní potraviny, případně i něco navíc. Z tohoto pohledu je tedy vesnice malým územím, kde je minimální možnost kulturního vyžití, respektive zde neexistují různé možnosti, pouze několik daných, které se většinou váží ke svátkům či jiným významným událostem z pohledu místního obyvatelstva. Institucionální pojetí volného času na vesnici v podstatě neexistuje, i když v dnešní době se i tato skutečnost již mění a mohou i na menší obci existovat určité spolky, které sdružují děti právě ve snaze naplnit jejich volný čas.

Sociální struktura se do jisté míry váže k počtu obyvatel, ale také k tomu, že se zde rozvíjejí sousedské vztahy. Sociální struktura je hlavně dána anonymitou, respektive neanonymitou. Vesnice je natolik neanonymní, že lidé se zde naprosto znají, což v podstatě na jednu stranu umožňuje snadné vycházení mezi sebou, ale zároveň

nemožnost poznávat nové lidi, což může volnočasová aktivita také zprostředkovat. Ale právě tím, že se zde děti znají, již spolu tráví čas od útlého věku, může docházet k tomu, že více drží pohromadě, než děti městské, které žijí v bytech a jejich družnost nemusí být tak vysoká, respektive nemusí trvat tak dlouhou. Děti na vesnici spolu vyrůstají a jejich počet se mění velmi málo, jsou tedy na sobě do určité míry závislé a navzájem se ovlivňují. Děti ve městě toto nemají, pro ně není problém najít si jiné kamarády, protože pouta zde nemusejí být tak silná, počet dětí je zde mnohem vyšší, a je v podstatě možné si najít jiné vrstevníky, pokud se ti dosavadní kamarádi odstěhují apod.

Rozložení denní doby je také podstatně odlišné, i když je pravdou, že v dnešní době se tyto rozdíly již smívají. Ve městě jde dítě do školy a poté domů, kde případně může dělat určité domácí práce, udělat si úkoly, ale pak má volný čas, který může využít různě, případně k nějakým volnočasovým aktivitám. Dítě na vesnici, pokud se jedná o vesnici menší, např. do 1 000 obyvatel, nemusí ani chodit do školy přímo ve své rodné obci, ale dojíždí do obce jiné. Již tím se zkracuje jeho denní doba, ale navíc, ve chvíli, kdy dorazí domů, je mnohdy nuceno pomáhat doma rodičům, kde je více práce, než ve městě, což je dáno skutečností, že lidé na vesnici mají dům a zahradu, o které se musí starat, případně také zvířata či dokonce pole. Z tohoto pohledu se děti více dostávají do styku s prací, která výrazně snižuje disponibilní čas jejich dne. Následují povinnosti školní a volný čas se tak do značné míry poměrně výrazně zkracuje. Nelze však již říci, že toto je pravidlo. Změna tohoto principu stojí s vývojem samotných vesnic, ale také s tím, že nároky rodičů jsou velmi individuální, stejně jako snaha dětí.

Posledním rozebíraným faktorem, který se projevuje v rozdílnosti mezi městy a vesnicemi z hlediska volnočasových aktivit, je **výchova** a prostředí, v němž tato probíhá. Výchova souvisí s tím, jestli je dítě vychováno k tomu, aby doma pomáhalo, ale také s tím, jaká je zde forma výchovy. Na vesnici, i když již ne tolik, stále převládá hlavně rodinná výchova, výchova institucionální je zde do jisté míry minimalizována, a děti, které spolu chodí do školy, se znají z vesnice. Zde tedy dochází k tomu, že děti vyrůstají v podstatě v jednotném prostředí, nejvíce ovlivňovány rodinou, nikoli tolik samotnými institucemi. Díky tomu, že instituce, jež by se zabývaly výchovou, zde v podstatě neexistují, kromě školy, volnočasové aktivity jsou tímto opět významně omezeny, což může mít určitý dopad na dítě právě z hlediska náchylnosti k patologickému jednání, respektive k alkoholu, který je v této práci v souvislosti s volnočasovými aktivitami rozebírán. Výchova tak v postatě leží hlavně na rodičích a

škole, i když v současné době tím, že děti z vesnic dojíždějí do městských škol, získávají dostupnost volnočasových aktivit jako jejich městští kolegové, i když jsou samozřejmě omezeni tím, že nebydlí přímo ve městě, ale musejí dojíždět a musejí se vracet do svého bydliště.

Jak je patrné, jsou zde poměrně značné rozdíly v tom, jaký je přístup a jaká je dostupnost volnočasových aktivit městských dětí a dětí z vesnice. Následující tabulka podává přehlednější pohled na výše popsané poznatky.

Tab. č. 3: Rozdíly v dostupnosti volnočasových aktivit mezi městem a vesnicí z hlediska vybraných faktorů

	Město	Vesnice
Rozloha	Díky rozloze jsou zde početné možnosti pro trávení volného času, a to i organizovaně.	Velmi omezené možnosti pro trávení volného času, hlavně tedy institucionalizovaného.
Sociální struktura	Volnočasové aktivity jsou často prováděny s jinými dětmi, než s jakými jedinec žije ve svém sousedství, či s nimi chodí do školy – větší možnost být ovlivněn „špatnou partou“.	Děti, jež se znají ze sousedství, spolu tráví i volný čas, případně provádějí vybrané volnočasové aktivity.
Rozložení denní doby	Povinnosti městského dítěte jsou do jisté míry minimalizovány.	Povinnosti dítěte na 2. Stupni ZŠ jsou poměrně vysoké i mimo školu, navíc je disponibilní čas zkracován dojížděním.
Výchova	Výchova dítěte je dána spojením vlivu rodiny, školy a dalších institucí poskytujících volnočasové aktivity.	Výchova dítěte je dána hlavně rodinou a školou, díky menší dostupnosti volnočasových aktivit je vliv jiných institucí na

		výchovu minimální.
--	--	--------------------

Zdroj: Vlastní

„Život ve městech různé velikosti a sociálního profilu má společné rysy. Dětem a mladým lidem umožňuje neformální individuální i společné zájmové nebo veřejně prospěšné činnosti. Při volnočasových aktivitách organizovaných institucemi a sdruženími, se lze setkávat s mnoha vrstevníky, vytvářet četné kontakty a být zároveň chráněn před zdravotními, bezpečnostními, sociálními a výchovnými riziky. Město je však současně prostředím, v němž převažuje anonymita a odtažitost sociálních vztahů, někdy také nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě i svému okolí a projevují se sociálně patologické jevy.“ (Hofbauer, 2004, s. 30)

„Děti z obcí nemají mnoho možností realizace ve svém volném čase. Pokud chtějí rozvíjet své schopnosti a získávat dovednosti, musí za zájmovou činností většinou dojíždět do větších měst. Z mnoha důvodů, je takové dojíždění problematické (např. vzhledem k finančním i bezpečnostním hlediskům, nedostatečném spojení autobusovou či vlakovou dopravou). Většinou dětí je tedy pobyt v kroužku nebo účast na aktivitách ztížena. Vesnice není již tou idylkou, za kterou byla ještě nedávno považována. I v malých obcích už existuje problém s drogami, s kriminalitou i jistou bezprizorností. Nechybí zde samozřejmě ani problémy v rodinách, navíc řada vesnic je zatížena velkou nezaměstnaností svých obyvatel. Je důležité, aby i malé obce měly svoji kulturně – společenskou činnost, jak pro mladé, tak i pro dospělé.“ (Němec, 2002, s. 117)

Jak je patrné i z názorů odborníků, rozdíl mezi městem a vesnicí v poskytování volnočasových aktivit je stále značný a obě oblasti se vyznačují určitými specifiky, které do jisté míry omezují nebo podporují nejen samotné trávení volného času, ale i sociální prostředí, jež je jednotlivými faktory a specifiky oblastí velmi ovlivněno. Anonymita a naopak vzájemnost se v ohledu volnočasových aktivit velmi projevují a může zde existovat i určitý dopad na tendence k pití alkoholu.

4.2 Město a vesnice – alkohol

Pokud se pojednává o alkoholu a rozdílu v porušování zákona o jeho konzumaci mladistvými, je vhodné se obecně podívat na celkovou kriminalitu a na její stav ve městě a na vesnici. Již zde jsou totiž základní rozdíly, které lze následně aplikovat i na

konzumaci alkoholu mladistvými, neboť se jedná o trestný čin, tedy porušení určitého kodexu, v tomto případě zákonného.

Pokud budeme vycházet ze základních rozdílů, které byly jmenovány výše. Tím zásadním je počet obyvatel. Pouze ten samotný vyvolává další skutečnosti, které vedou k tomu, že město je náchylnější ke kriminalitě. Důvody, pro které je počet obyvatel města důvodem pro zvýšenou kriminalitu, lze hledat v následujících aspektech:

- vzhledem k tomu, že na vesnici v podstatě neexistuje anonymita, lidé se zde znají, vědí o sobě, jací jsou, a tudíž je zde předpoklad, že v případě, že dojde k nějakému trestnému činu, bude objasněn,
- na vesnici jsou poměrně jasně stanoveny sociální role, každý obyvatel ví, jaká jsou jeho práva a jaké jsou jeho povinnosti, tudíž se vyvaruje toho, aby je porušoval, neboť by „upadl v nemilost“ zbytku obyvatelstva,
- v sociální struktuře města nejsou jasně formulovány výše zmíněné práva a povinnosti, což je dáno anonymitou – lidé se neznají, nevědí, jak mají před jinými jednat, ale hlavně neví, jak budou jednat jiní,
- díky velkému počtu obyvatel se ve městě mohou vyskytovat různé morální principy, což na dítě má vliv již od nízkého věku – je zde skupina chudých skupina bohatých čtvrtí, některé čtvrti mohou být dokonce nebezpečné, v každé je jiný etický a morální kodex – ve chvíli, kdy toto dítě vidí, je jeho život do jisté míry ovlivněn, zásadní je pak i skutečnost, do jaké skupiny samo náleží,
- město, díky tomu, že je zde mnoho obyvatel, se vyznačuje již tolikrát zmiňovanou anonymitou, která má za následek odcizení – nevytvářejí se zde jasné sociální vazby, je tedy jednodušší, aby byly porušovány určitým deviantním chováním, ať už z důvodu nenávisti, rebelství, či jakéhokoli jiného.

Zde se ukazuje, že město je rizikovější oblastí, téměř se dá říci prostředím vhodným k tomu, aby zde vznikala kriminalita a aby zde existovala nelegální činnost. Ač doposud byla popisována kriminalita obecně, výše zmíněné body lze vztáhnout i na konzumaci alkoholických nápojů mladistvými. Kromě výše jmenovaných faktorů město nabízí i více možností, kde se s alkoholem setkat. Město je sídelní oblastí, kde se nacházejí restaurace, hospody, bary, poměrně velké množství obchodů – všechno to jsou místa, kde je možné získat alkohol, i když samozřejmě mladistvým osobám, které ještě nedosáhly věku 18 let, by neměl být prodán. I když již zde bylo řečeno, že morálka

je ve městě velmi různorodá, a tak i obchodníci, pokud se jim to hodí, hlavně z hlediska zisku, jsou v některých případech ochotni prodat alkohol osobám mladším 18 let.

Nešpor (2001, s. 52-53) ve výčtech faktorů, které nejvíce ovlivňují problémy s alkoholem, jmenuje velkoměsto, a to právě v důsledku vysoké koncentrace obyvatel. Další aspekty, které zde nešpor zmiňuje, jsou, a jež mají negativní vliv na větší konzumaci alkoholu ve městech, jsou následující:

- ve městě se mnohem více provádí tzv. aktivní nabízení alkoholu, a to hlavně v rámci reklamy, sponzoringu, kdy společnost vyrábějící alkohol sponzoruje např. sportovní klub anebo pořádáním koncertů apod. – zde se ukazuje, že město je větším prostorem, kde je možné vylepovat podobné reklamy a upomínat na existenci alkoholu jako drogy, i když legální,
- sdělovací prostředky jdou po senzacích, nikoli po tom, aby pomáhaly šířit osvětu o alkoholu,
- v podstatě veškeré normy, ať už etické, či zákonné, se k alkoholu stav pozitivně, i když samozřejmě pouze po dosažení věku 18 let, v tu chvíli však alkohol není „nic špatného“, pokud jej neužívá osoba, která právě řídí auto – v takovém případě se alkohol ještě může dostat do rozporu se zákonem,
- velké rozdíly v obyvatelstvu města, kde se mohou vyskytovat vrstvy chudých, ale i velmi bohatých,
- migrace, která do měst přivádí menšiny, jež nejsou schopny se aklimatizovat, či dochází k diskriminaci, která může vést ke konzumaci alkoholu, jako prostředku, který „může vyřešit problémy“,
- velká blízkost kriminalitě, ve městech mohou existovat gangy, což v podstatě na vesnici ani není možné,
- i když v městě existuje silný soukromí sektor, ten se příliš nepodílí na prevenci, toto je spíše přenecháno neziskovým organizacím, které však ze své pozice nemohou pomoci všem.

Jak je patrné, ve městě je skutečně vhodnější prostředí, které v podstatě umožňuje, aby byl alkohol dostupný a aby mohl být požíván i mladistvými. Vesnice je v tomto do jisté míry omezená, což opět vychází z její velikosti, tedy z počtu obyvatel, jež určuje i další faktory, které mají vliv na nižší konzumaci alkoholu. V následující tabulce jsou vybrány určité faktory, které mají za následek, že se potvrzuje předpoklad,

že město je více „vstřícné“ konzumaci alkoholu, a to nejen mladistvých, ale alkoholu obecně. Tato tabulka je v podstatě výstupem z předchozího textu, ale zároveň se snaží sjednotit dané myšlenky a určit ty základní faktory, které ovlivňují konzumaci, jak na vesnici, tak ve městě. Tabula ukazuje, že i na vesnici jsou určité faktory, které mohou zvýšit možnost konzumace alkoholu.

Tab. č. 4: Porovnání faktorů ovlivňujících konzumaci alkoholu ve městě a na vesnici

	Město	Vesnice
Počet obyvatel	Vysoký – vzhledem k anonymitě prostředí, určité sociální izolaci je velký počet obyvatel náchylnější ke konzumaci.	Nízký – díky soudržnosti skupiny a prostředí je náchylnost k alkoholu menší.
Dostupnost	Vysoká – mnoho restauračních zařízení a obchodů, kde se alkohol podává či prodává.	Velmi omezená – minimum zařízení, jež prodávají či podávají alkohol.
Omezení	V podstatě neexistují – osvěta o alkoholu může být vysoká, ale v případě, že zde nejsou omezení (samozřejmě vyjma zákona) a správné výchovné vedení, osvěta ztrácí význam.	Poměrně velká – omezující je malý kolektiv, v němž by se osoba mladistvá pijící alkohol prozradila, stejně jako pravidelný piják, který by mohl být do jisté míry vytlačen mimo kolektiv vesnice, což lze považovat za velmi omezující v rámci konzumace alkoholu.
Vliv skupiny	Vzhledem k tomu, že zde existuje mnoho skupin v rámci celé společnosti města, může na jedince dopad několik vlivů, které mají za následek, že se zvyšuje konzumace alkoholu, není to jen příklad	Jedná se o malou skupinu obyvatelstva, neanonymní, kde se všichni znají, což je samo o sobě omezující, zároveň však může dojít k tomu, že tato skupina má jedno ze svých míst, kde se probírají zásadní věci pro vesnici, právě v hospodě, či

	rodičů, ale také různých vrstev obyvatelstva, čtvrtí apod. V tomto ohledu je město příliš velkým prostředím, kde je příliš velké množství negativních vlivů, s nimiž se jedinec může dostat do kontaktu.	jiném podobném zařízení, kam si mohou vodit i své děti, což je dáno vzájemností celé vesnice. Do jisté míry tedy může být vliv skupiny takový, že dítě se dostane do kontaktu s alkoholickými nápoji v poměrně brzkém věku, a to i přesto, že ve vesnici samotné nemusí být žádné reklamy, ani jiné aktivní podpory.
--	---	--

Zdroj: Vlastní

Je skutečně patrné, že konzumace alkoholu ve městech je vyšší, což skutečně vychází hlavně ze skutečnosti, že je zde velkým množstvím osob, které žijí v příliš velké koncentraci, kde se nevytvářejí dostatečně silná pouta. Tyto závěry pak lze doplnit ještě následující převzatou citací:

„Venkovský a městský styl pití se taktéž podstatně liší – na vesnici se pije méně často a příležitosti udává rytmus zemědělských prací. Ten ve městě neexistuje. Taktéž mívá pití venkovanů více společenský charakter – pije se v kruhu rodinném či sousedském. Popíjejí se větší dávky a opilost potom není do takové míry odsuzována. Město pije častěji menší dávky. Ve stavu intoxikace je město místem početnějších nástrah – přepadení, uvěznění, doprava apod. – a příležitostí k pití je více – výplaty, setkání s přáteli, kolegy a rodinou (rodinný kontakt je na venkově samozřejmostí). Doplňme širší prodejní síť, větší výběr druhů alkoholu, frustrace a stres z obtížné adaptace na nové prostředí, anonymita a odosobnění, stereotypní práce, vykořisťování, neperspektivnost.“ (Pokorný, 2006, s. 32)

Tato citace v podstatě dokresluje situaci, která panuje ve městě a na venkově. Život na venkově je odlišný od života ve městě a to se musí projevit ve všech jeho aspektech, stejně tak tedy i na konzumaci alkoholu, která je pro Českou republiku poměrně vysoká – pro rok 2007 se uvádí 185,5 litrů lihovin na jednu osobu (ČSÚ, 2007). Bohužel statistiky pro města a pro venkov rozdílně vedeny nejsou, respektive nejsou dostupné, tudíž nelze přesně určit, ani procentuálně, jaký by byl poměr pro porovnání, které vypijí obyvatelé vesnic a kolik obyvatelé města. Samozřejmě

v absolutních číslech by bylo porovnání nesmyslné, neboť obyvatelé měst vypijí mnohem více, už jen z pohledu skutečnosti, že je zde tak vysoká hustota zalidnění.

Z tohoto pohledu by bylo vhodné vypracovat podrobnější výzkum toho, jak se s alkoholem začíná ve městech, jak na vesnicích, jaké jsou objemy, které se vypijí a jaký je objem na jednu osobu, čímž by se učinilo podrobnější a více průkazné porovnání, které by mělo jednoznačnou vypovídací schopnost. Rozhodně se jedná o téma, jež by bylo vhodné rozpracovat, pro potřeby práce je však vhodné zůstat u tohoto vymezení daného problému, neboť hypotézy práce nejsou přímo zaměřeny na porovnávání městských a vesnických dětí a jejich vztahu k volnočasovým aktivitám jako prevenci před konzumací alkoholu. Přesto si myslím, že rozhodně dané porovnání stojí za rozebrání, alespoň takové, jaké bylo poskytnuto, a to z výše zmíněných důvodů.

5. Výzkum

Jak již bylo uvedeno v úvodu a naznačeno teoretickým vymezením problematiky, práce se zabývá volnočasovými aktivitami a jejich vlivem na život dětí ve věku od 12 do 15 let. Výzkum práce je pak zaměřen na spojení volnočasových aktivit a alkoholu, respektive snaze zjistit, zda volnočasové aktivity mají preventivní účinek na alkoholové problémy mladistvých.

Výzkum má za úkol zodpovědět, respektive potvrdit, anebo naopak vyvrátit následující hypotézy, které byly stanoveny v úvodu práce:

Hypotéza č. 1: 40% dětí se ve volném čase se věnuje organizovaným zájmovým a sportovním činnostem.

Hypotéza č. 2: Děti mající organizovaný volný čas se více jak v 60% mají záporný vztah k alkoholu.

Hypotéza č. 3: Vliv vrstevníků je větší než vliv rodiny a školy. 70% dětí dá přednost a vzoru svých vrstevníků.

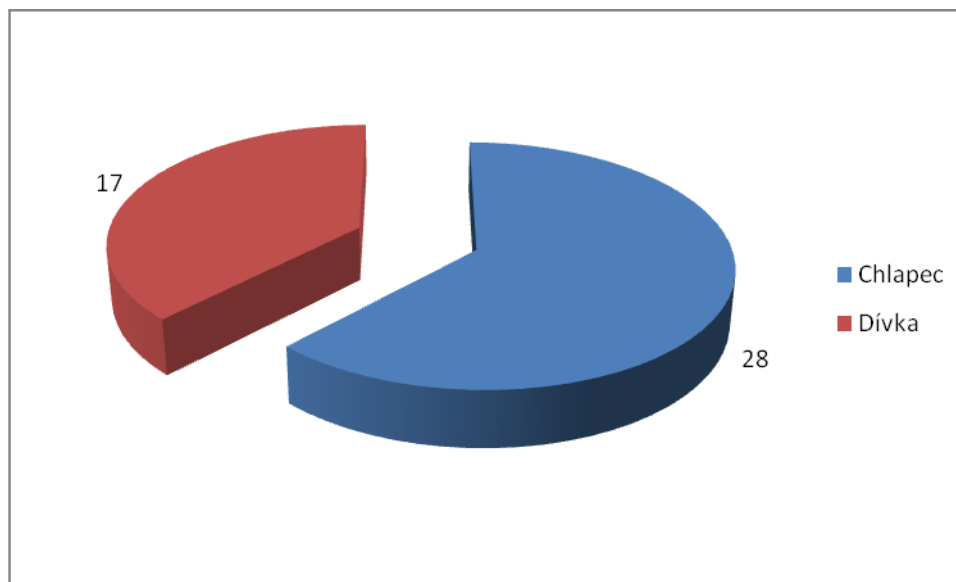
Pro potřeby naplnění cíle práce, byl vytvořen dotazník, který se zaměřil právě na zodpovězení otázek, které byly hypotézami definovány. Vzhledem k tomu, že byl dotazník směřován na děti vymezeného věku od 12 do 15 let, byly otázky rozvrženy tak, aby pro ně bylo poměrně jednoduché odpovídat, zároveň nebyl nijak dlouhý, aby již jeho rozsah žáky neodradil od vyplňování a případného rychlého doplnění, kterým by se zbavili zbytečné zátěže v podobě ztráty času. Přesto se však dotazník snažil zjistit takové odpovědi, které jsou pro práci hodnotné.

V následující kapitole jsou odpovědi na jednotlivé otázky rozebrány a dávány do kontextu problematiky prevence alkoholu vlivem volnočasových aktivit, aby na závěr mohlo být shrnuto, zda lze hypotézy, které byly stanoveny v úvodu, naplnit, či nikoli. Práce je tak určena jako jakýsi průzkum toho, zda volnočasové aktivity mají preventivní účinek, ale zároveň i toho, jak si děti volnočasové aktivity vybírají a jak by se k nim měli stavět rodiny dětí a jejich školy. Využití práce se tedy najde hlavně v souvislosti se základními vymezenými tématy práce.

5.1 Analýza dat získaných z dotazníku

Dotazník byl zaměřen na děti od šesté do deváté třídy, což se i dotazník pokusil pokrýt. Celkem byl rozdán 45 dětem, z čehož poměr chlapců a dívek znázorňuje následující graf:

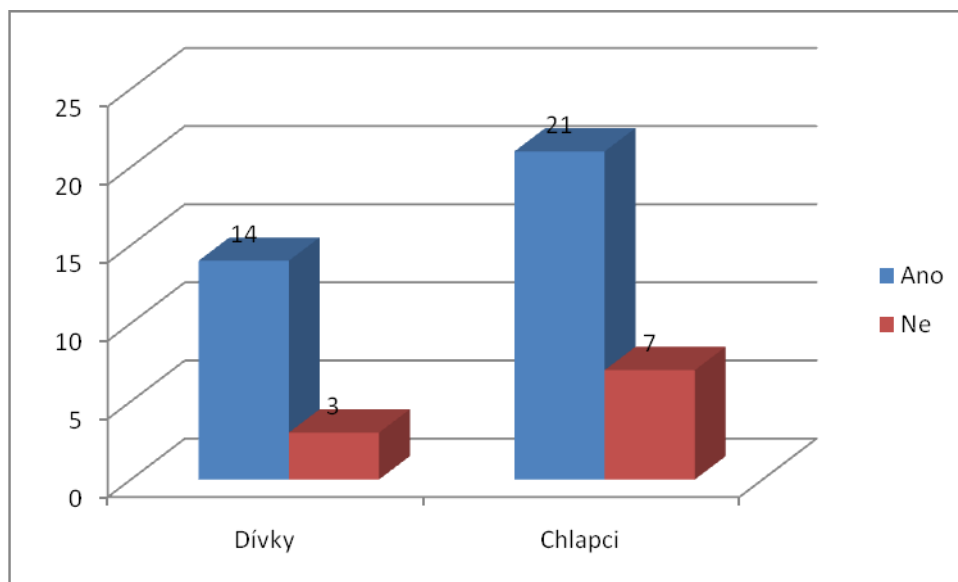
Graf č. 1: Otázka 1. Pohlaví

Zdroj: Vlastní průzkum

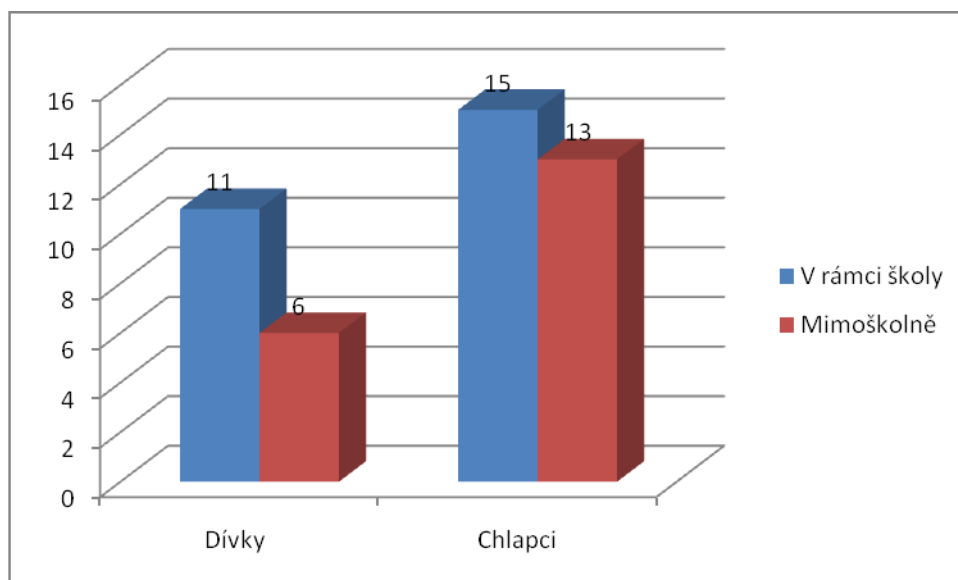
I přesto, že se dotazník snažil pokrýt populaci co nejvyrovnaněji, bylo nutné zůstat u těchto čísel, kdy je tedy chlapců o 11 více, než dívek, v procentech je to zhruba 63% chlapců a 37% dívek. Z následujících grafů však lze přesto porovnávat, jak se jednotlivé skupiny dětí podle pohlaví staví ke sledovaným problematikám, což je vhodné pro další zjištění i mimo stanovené hypotézy. Menším nedostatkem výzkumu může být počet dotazovaných, ale i na tomto poměrně malém počtu žáků lze vyvozovat určité závěry a usuzovat, zda hypotézy tak, jak byly stanoveny, platí, či nikoli. Následujících 8 otázek, až do otázky č. 9 se zabývá problematikou volnočasových aktivit jako takových a snažilo se najít odpověď na hypotézy 1 a 3, které se nevěnují přímo vztahu volnočasových aktivit a alkoholu, tomuto jsou věnovány otázky následující, kromě otázky poslední, která podává přehled o tom, jaké aktivity jsou dětmi vyhledávány nejvíce. Následující dva grafy určují, zda se děti aktivitám věnují, a pokud, tak zda je tomu v rámci školy, anebo mimoškolně.

Graf č. 2: Otázka 2. Věnuješ se zájmovým činnostem a sportovním činnostem?

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf č. 3: Otázka 3. Pokud ano, těmto činnostem se věnuješ

Zdroj: Vlastní průzkum

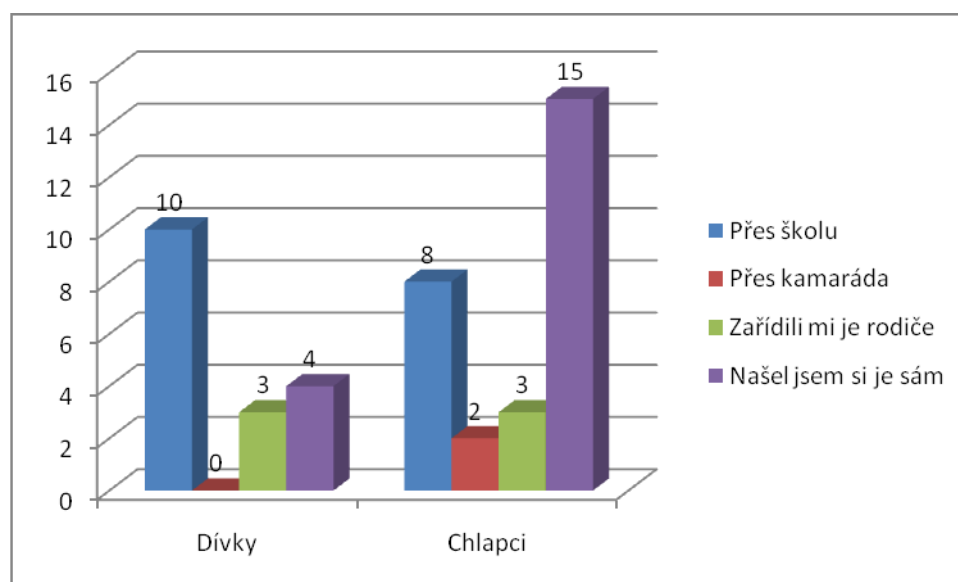
Z grafů je bohužel na první pohled patrné, že zde došlo k určitému buď nepochopení dotazníku, anebo jeho špatnému vyplnění. Otázka č. 2 se ptala, zda žáci provozují nějaké mimoškolní aktivity, a část jich odpověděla, že nikoli. Na třetí otázku však odpovídali v podstatě všichni, že se věnují volnočasovým aktivitám, neboť všichni

respondenti uvedli nějakou odpověď. Pro potřeby práce je tedy nutné brát jako berné odpovědi na otázku č. 3 a uvažujme tedy, že všechny dotazované děti se určitým mimoškolním aktivitám věnují, což v podstatě platí, jak vypovídá otázka poslední, kdy každá dítě uvedlo alespoň jednu činnost. Vycházejme tedy z toho, že každé dítě se určité aktivitě věnuje, což nás dostává ke komentáři ke grafu druhému.

Není až tak překvapivé, že děti se volnočasovým aktivitám věnují právě v rámci školy, což do jisté míry svědčí také o tom, že právě škola umožňuje určité využití volného času dětí, a tak v podstatě dochází k tomu, že děti mají své volnočasové aktivity ve škole po výuce. Je nutné pozitivně hodnotit přístup škol, které samy chtějí dát svým žákům určité možnosti, jež je vedou k volnočasovým aktivitám, ať už sportovním, anebo zájmovým – jak ukázala otázka poslední, jedná se v podstatě pouze o aktivity sportovní.

Následující otázka ukazuje, jak se děti k volnočasovým aktivitám dostávají, zda vlivem školy, kamarádů, rodiny anebo sami.

Graf č. 4: Otázka 4. Pokud máš mimoškolní aktivity, jak ses k nim dostal/a?

Zdroj: Vlastní průzkum

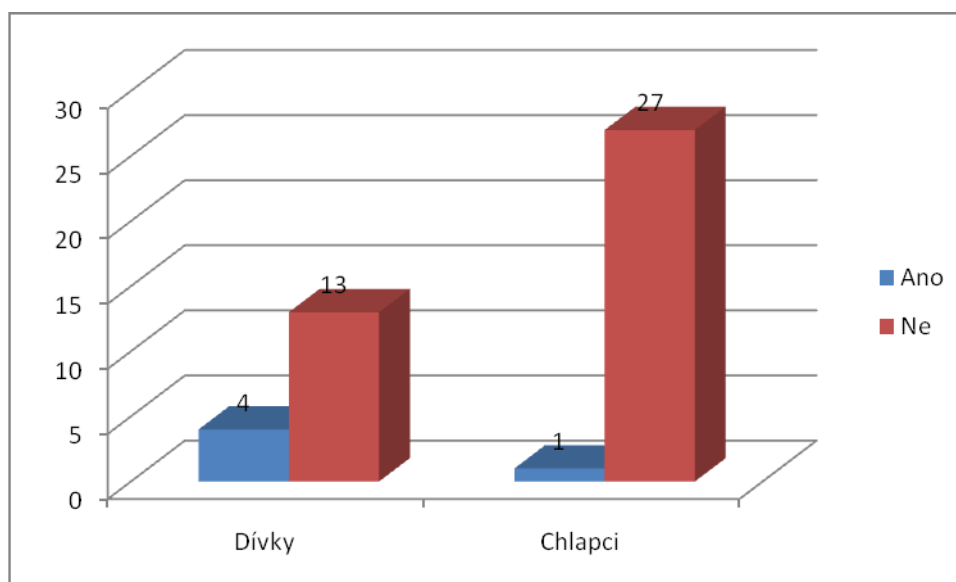
Jednoznačně překvapivé je, že více jak polovina chlapců si zvolila svou volnočasovou aktivitu sama, což je v českých podmínkách patrně dáno tím, že chlapci chtějí už od mala hrát hokej nebo fotbal, protože se jedná o sporty velmi rozšířené a zároveň velmi oblíbené. I menší děti se s nimi dostávají do kontaktu, a právě tyto starší

žáci již chápou, co tyto sporty obnášejí, a to hlavně, že se jedná o týmovou zábavu, která je může určitým způsobem naplnit. Zde se tedy dostáváme k tomu, že děti nemusejí být nikým vedeni, aby si určitý sport vybrali, ale vyberou si jej prostě sami, protože se jim líbí a protože k němu mají již vytvořený určitý vztah.

Na druhém místě, pouze o jeden bod méně, se umístil vliv škol, který je také důležitý a opět se potvrzuje, že školy dávají svým žákům skutečně velké možnosti a oni je sami pak využívají, případně po konzultaci s rodiči, což však z tohoto výzkumu dostatečně patrné není. Jednoznačně lze ale shrnout, že nejdůležitější je pro rozhodnutí dítěte jeho samotná osoba a pak škola a její možnosti. Otázkou však zůstává, zda skutečnost, že si dítě vybere samo, není pouze jeho vlastní domněnkou, a to i přesto, že zde existovalo více proměnných, které měly na jeho rozhodnutí vliv. Například usměrnění rodiči, případně výběr, kdy mu byly nabídnuty pouze určité možnosti, z kterých bylo nuceno si vybrat.

Ostatní možnosti jsou poměrně minimální, rodina dle názoru respondentů ovlivnila výběr volnočasových aktivit pouze u šesti z nich, vrstevníci dokonce pouze u dvou. Zde se ukazuje, že dle názoru respondentů nejsou vrstevníci, ani rodina tím určujícím faktorem, o čemž by se dalo do jisté míry polemizovat, ale zároveň je potřeba si uvědomit, že takové jsou odpovědi a že takto respondenti problematiku sami skutečně chápou.

Graf č. 5: Otázka 5. Organizoval/a jsi ty osobně nebo organizuješ nějakou takovou aktivitu?

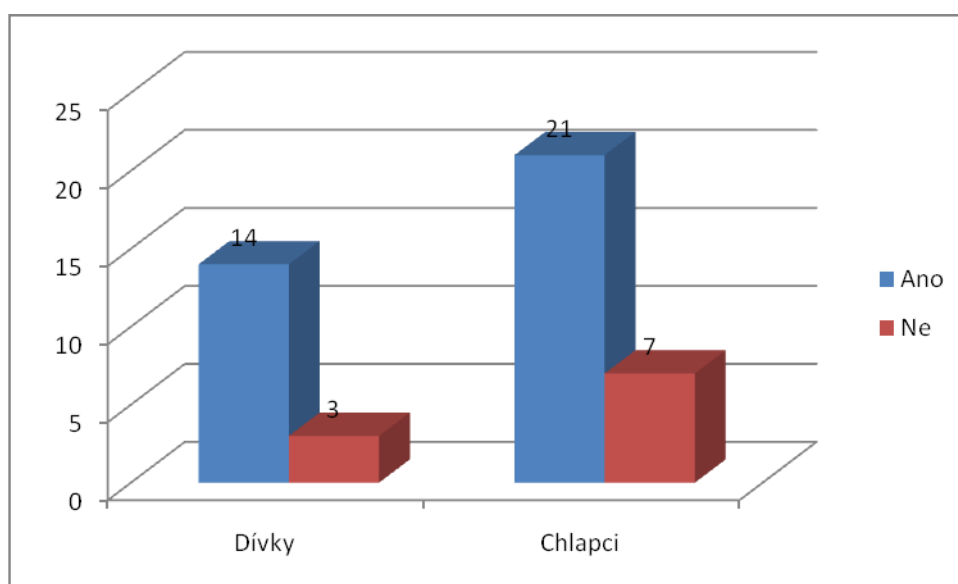

Zdroj: Vlastní průzkum

O tom, že děti v současné době mají zájem na pořádání aktivit již příliš hovořit nelze, ale je to do jisté míry dáno i tím, že k tomu ne všichni mají možnost. Chlapci mohou vést mladší při fotbale nebo hokeji, případně dívky mohou pomáhat mladším při tancování, ale obecně se dá říci, že organizování je spíše na dospělých, a to v rámci specializovaných organizací, anebo školy.

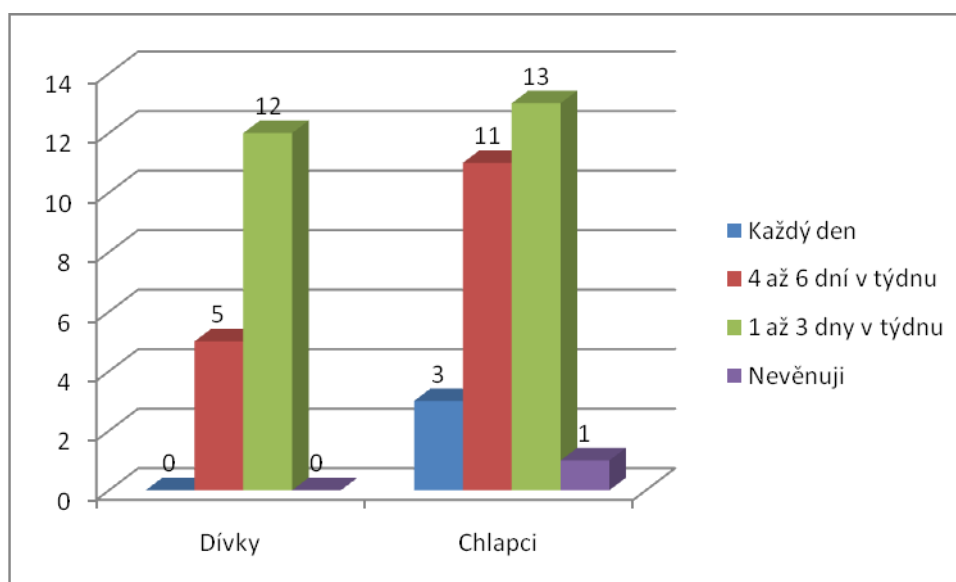
Následující dvě otázky pojednávají o pravidelnosti volnočasových aktivit.

Graf č. 6: Otázka 6. Věnuješ se pravidelně aktivitám ve volném čase?

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf č. 7: Otázka 7. Pokud se věnuješ aktivitám pravidelně, jak často?

Zdroj: Vlastní průzkum

Opět se zde ukazuje, že otázka nemusela být správně pochopena, protože měli odpovídat pouze ti, kteří se věnují pravidelně. Tento graf koresponduje s grafem k otázce č. 2, kde se ukazuje, že děti, které odpovídaly, že nemají aktivity, uvádějí, že je nemají pravidelně, ale přesto v odpovědích na otázku č. 7 odpovídají, že se jim věnují minimálně jednou týdně. Zde lze tedy usuzovat, že svojí aktivitu neberou jako pravidelnou, stejně jako pro ně není volnočasovou aktivitou, případně lze však také usuzovat na chybné vyplnění, kterému v podstatě není možné se u takového dotazníku vyhnout. Vycházejme tedy opět z premisy, že děti mají volnočasové aktivity, ale nepovažují je za pravidelné, např. z toho důvodu, že jsou méně časté než týdenní, případně se konají v různé dny, což jejich pravidelnou frekvenci výrazně narušuje.

Pouze tři chlapci uvedli, že se věnují nějaké aktivitě každý den, což jednoznačně ukazuje na to, že pouze někteří se věnují sportu, který si vybrali, skutečně na takové úrovni, že chtějí každý den trénovat, aby se zdokonalovali. U takových chlapců je předpoklad, že budou mít minimální vztah k alkoholu, což naznačují i odpovědi na otázku č. 10, kde tito chlapci uvedli, že nemají s alkoholem zkušenosti.

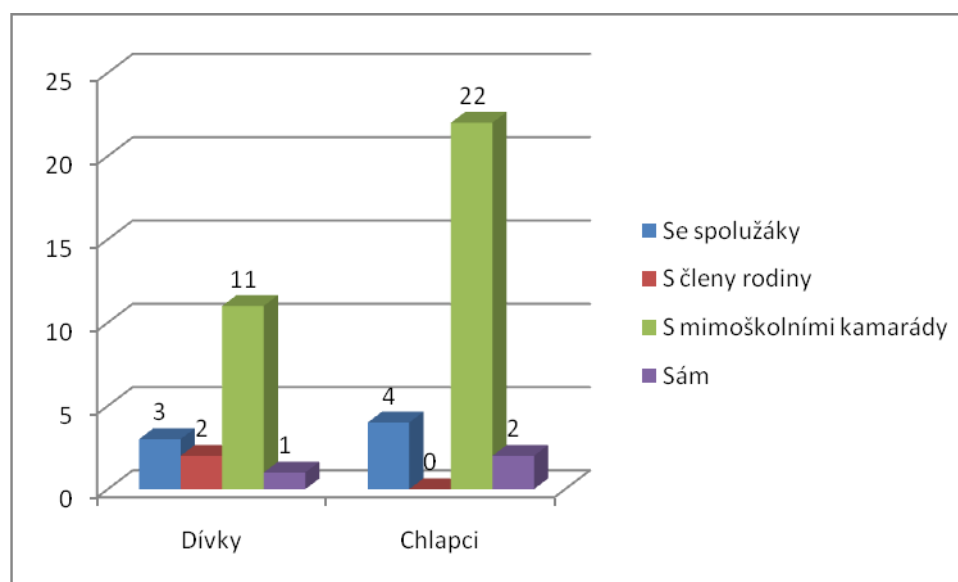
Nejčastěji se objevovala odpověď, že děti provozují volnočasové aktivity jednou až třikrát týdně, ale i přesto je zde poměrně velké množství odpovědí, které říkají, že aktivity mají děti dokonce čtyřikrát až šestkrát za týden. Což může být způsobeno několika faktory – nedostatkem času rodičů, hyperaktivitou dětí, které samy chtějí

provozovat určité aktivity, ale také snahou rodičů dítě rozvíjet. Vzhledem k tomu, že velká část dětí odpovídala, že si volnočasové aktivity vybíraly samy, dá se předpokládat, že zde je na vině – v pozitivním slova smyslu – častého trávení volného času sportovními nebo zájmovými aktivitami, práv jejich touha a jejich snaha provozovat určitý sport či jinou činnost.

Při pohledu na graf se pak ukazuje, že krajní hodnoty jsou minimální, což je v podstatě ukázka tzv. Gaussova grafu, kdy právě krajní hodnoty jsou v minimu, kdežto střední v maximu.

Následující graf, graf č. 8, odpovídá na otázku, s jakými osobami se dítě účastní aktivit. Zde jsou vymezeny tři základní skupiny osob školní spolužáci, rodinní příslušníci a kamarádi mimoškolní, tedy tací, kteří nejsou jejich spolužáky ve škole. Čtvrtá možnost pak odkazuje na možnost, kdy se dítě volnočasové aktivitě věnuje samo a v kolektivu si nevytváří kamarády, případně si danou činnost nezvolilo v návaznosti na určité známosti, které by zde mohlo mít.

Graf č. 8: Otázka 8. Účastníš se aktivit

Zdroj: Vlastní průzkum

Jak je z grafu jednoznačně patrné, děti provozují volnočasové aktivity hlavně s vrstevníky, kteří jsou jejich kamarády mimo školu, tedy nikoli jejich spolužáky. Zde se tedy ukazuje, že vrstevníci přece jen do jisté míry ovlivňují, jaké volnočasové aktivity dítě provozuje, i když dle jejich názoru nejsou tím prvotním impulsem, který

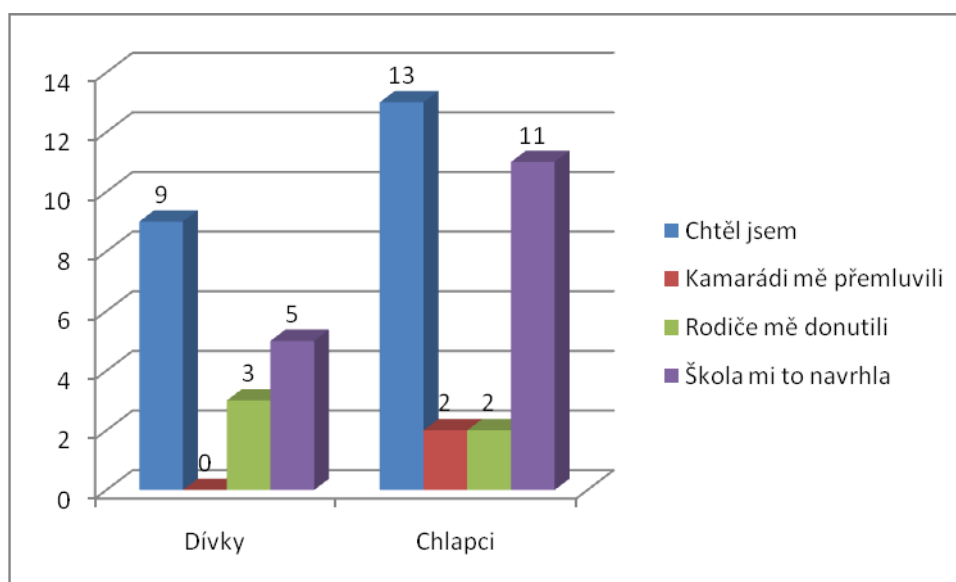

vede k tomu, že se začnou danou volnočasovou aktivitou zabývat. Jak bylo zjištěno z odpovědí na otázku č. 4, největší vliv je zde ze strany osobnosti dítěte jako takové a ze strany školy, tedy školy jako instituce.

Trávení volnočasových aktivit společně s členy rodiny je minimální, obdobně jako provozování těchto aktivit samostatně, ale překvapivě o nic lépe na tom není ani trávení spolu se spolužáky ze školy. Zde se do jisté míry ukazuje, že školní třída je poměrně uzavřený kolektiv a mnohem více jsou děti ovlivňovány vrstevníky, které znají mimo školu a s kterými provozují různé volnočasové aktivity, ať už je to fotbal, hokej či tanec a gymnastika. Vliv vrstevníků tak nelze opomenout.

Poslední otázka, která se věnuje problematice volnočasových aktivit bez přímé souvislosti s alkoholem a jeho prevencí, je otázka č. 9, která hledala odpověď na to, proč se děti začaly mimoškolním aktivitám věnovat. Tato otázka v podstatě přímo koresponduje s otázkou č. 4, i když jsou zde v odpovědích jisté nuance, jak je na grafu dále jednoznačně patrné.

Graf č. 9: Otázka 9. Proč ses začal/a mimoškolním aktivitám věnovat?

Zdroj: Vlastní průzkum

Opět se ukazuje, že základní vliv je osoba dítěte, která sama se rozhodla pro určitý kroužek, pro určitou volno časovou aktivitu. Vzhledem k tomu, že je zde minimální rozdíl v odpovědích na tuto otázku a na otázku č. 4, dá se předpokládat, že

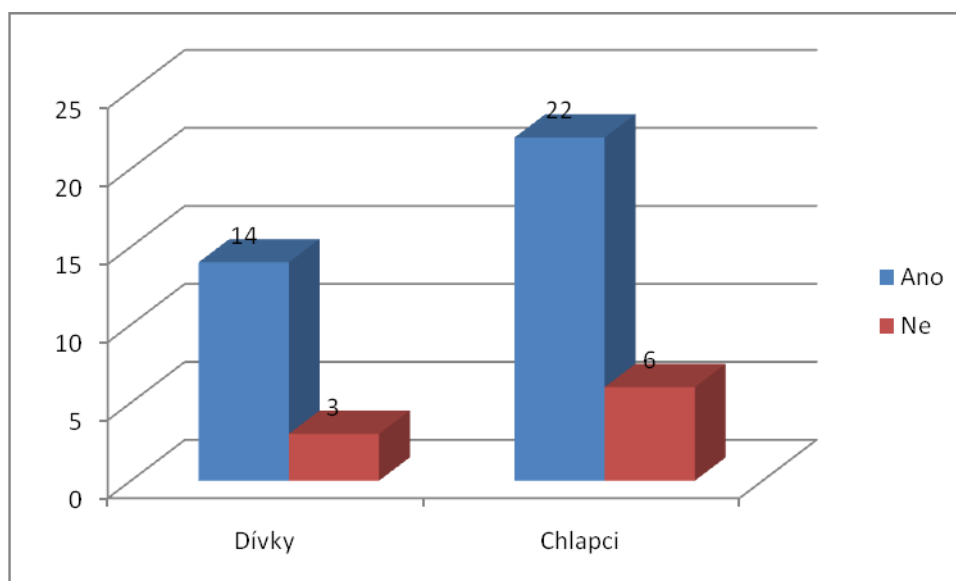
většina dětí vyplňovala většinu odpovědí skutečně svědomitě a dá se zde hovořit o vypovídací schopnosti dotazníkového průzkumu.

Lze tedy usuzovat na to, že vliv kamarádů, respektive vrstevníků je zde minimální, stejně jako vliv rodiny, což je do značné míry určitě pozitivní. Je zde zobrazena určitá samostatnost dítěte, ale hlavně i skutečnost, že v dnešní době již rodiče na své potomky tolik netlačí a nenutí je dělat činnosti, které sami dělat nechtějí.

V dnešní společnosti se dítě cítí samostatné, což je patrné i na odpovědích na otázku č. 4 a na otázku č. 9. Jejich názor je tím, který určuje, co budou dělat. Případně nabídka, kterou jim udělá škola, ale vlastně je to na nich, zda si ji vyberou, zda ji využijí. Děti jsou tak sice ovlivňovány vlivy z okolí, ale berou je za své, názory jiných si přisvojují a následně dochází k tomu, že si utvářejí svou vlastní představu, přizpůsobují si ji. Vliv rodičů je pak označován za minimální, což může být dáno i pubertou jako takovou, kdy se dítě spíše distancuje od názoru rodičů, ale vzhledem k tomu, že dotazník byl anonymní a rodiče se jeho výsledky nemohou dovědět, spíše by zde dítě označilo rodiče, že je jím k něčemu nuceno. Opět se tedy jeví vypovídací schopnost této otázky, respektive získaných odpovědí jako poměrně vysoká.

Následující otázky, kromě poslední, jak již bylo řečeno, se pak přímo týkají problematiky alkoholu.

Graf č. 10: Otázka 10. Máš zkušenosti s alkoholem?

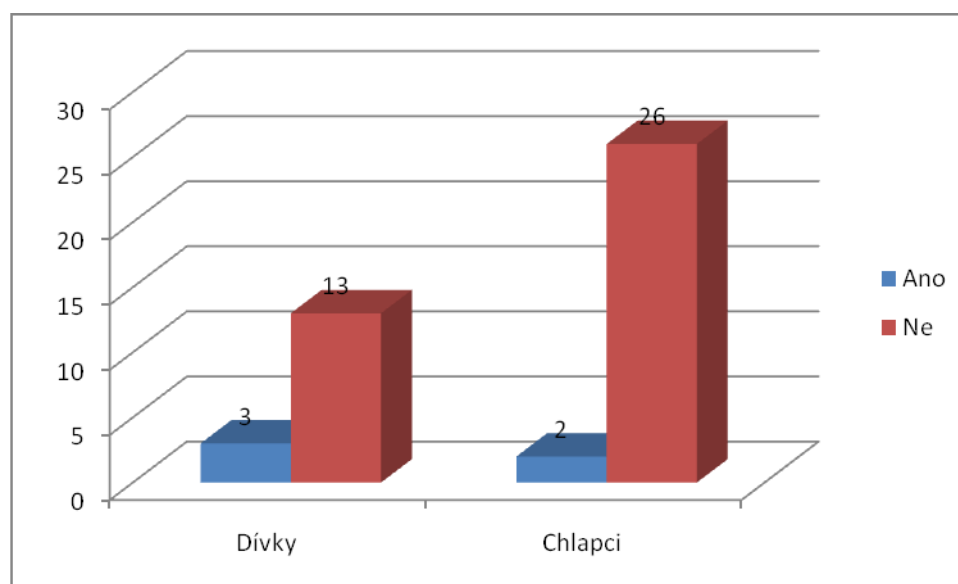

Zdroj: Vlastní průzkum

Dotazník byl rozdán dětem, které ještě nedosáhly ani 15 let, a přesto se přiznaly, k tomu, že již mají zkušenosti s alkoholem. Jednoznačně to cosi vypovídá o naší společnosti, ale smyslem práce není soudit. Lze však říci, že přístup k alkoholu je poměrně jednoduchý, a to i pro dítě. Kontroly toho, zda se alkohol prodává mladistvým či nikoli nejsou tak striktní, navíc děti ve věku, na jakém byl prováděn výzkum, již dávno vědí, kde mají alkohol rodiče. A vyzkoušet jej není pro žádné v podstatě problém. Navíc mnohdy i rodiče nechají dítě, aby si s nimi dalo přípitek, či podobně, což samo o sobě lze brát jako zkušenost s alkoholem, i když nikoli jako alkoholové problémy, i když samozřejmě z hlediska zákona lze i toto brát jako ilegální podávání alkoholu nezletilým.

Nelze očekávat, že ve věku 12 až 15 let budou děti naprosto nedotčené alkoholem, přesto je však poměrně závažná skutečnost, kterou odhalila ve svých odpovědích otázka č. 11. Z následujícího grafu vyplývá poměrně alarmující skutečnost, a to, že i ve věku 15 let a méně jsou děti, které alkohol konzumují častěji než denně. Hodnoty nejsou nijak vysoké, ale přesto celkem 5 dotazovaných odpovědělo, že alkohol konzumuje častěji, jak vymezoval dotazník, tak i denně.

Graf č. 11: Otázka 11. Konzumuješ alkohol častěji (např. každý týden)?

Zdroj: Vlastní průzkum

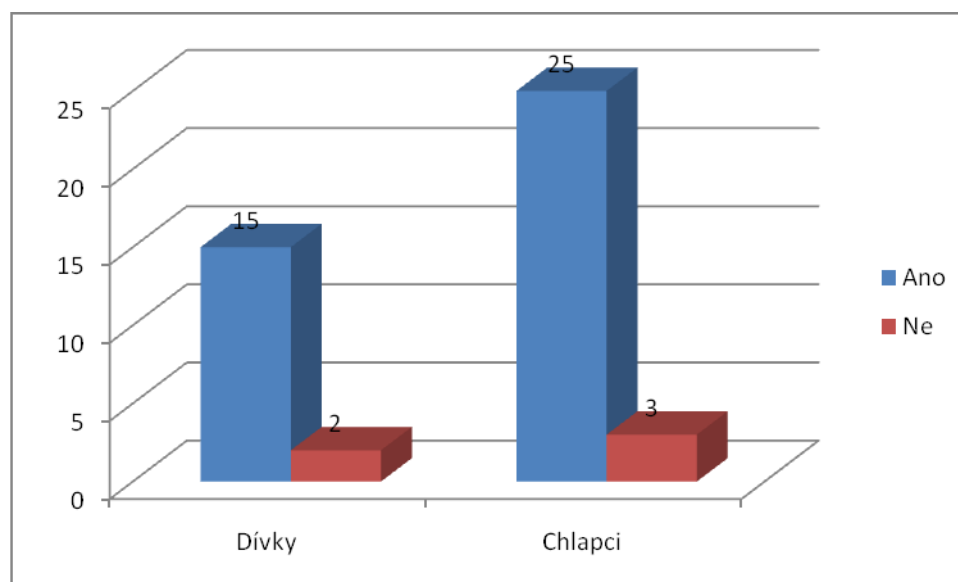
Samozřejmě, dalo by se polemizovat o tom, jak moc jsou data v tomto dotazníku pravdivá, zda děti prostě jen nezaškrtovaly možnosti, ale již na několika odpovědích

bylo dokázáno, že určitá vypovídací schopnost zde existuje, což tedy svědčí o tom, že i odpovědi na tuto otázku mají určitou míru pravdivosti. Nyní by bylo na místě zjišťovat, kolik denně alkoholu vypijí, ale od této otázky bylo opuštěno, protože by v podstatě nebylo možné určit vyhovující škálu, navíc zde by ani dítě nemuselo být ochotno vypovědět přesně či alespoň přibližně podle skutečnosti.

I tak však můžeme vymezovat určité závěry. Za předpokladu, že všechny děti mají určitou volnočasovou aktivitu, pouze 20% nemá s alkoholem žádné zkušenosti, ale zároveň pouze 11% těchto dětí konzumuje alkohol častěji. Zde již lze uvést, že volnočasové aktivity mají určité preventivní účinky. Navíc pokud budeme vycházet ze zjištění, že pouze 9 dětí nemá pravidelné volnočasové aktivity, ale pouze pět osob z tohoto počtu se častěji dostává do kontaktu s alkoholem, lze hovořit o kladném dopadu volnočasových aktivit, i když nelze říci, že jejich preventivní dopad je naprosto stoprocentní. Stále jsou zde děti, které zkouší, zároveň jsou zde další faktory, které byly podrobněji vymezeny v teoretické části této práce, které mají vliv na vztah dítě-alkohol. Dá se říci, že žádná prevence není dokonalá, o to lépe pak lze hodnotit dopady volnočasových aktivit, jejichž preventivní dopad je velmi příznivý a děti se skutečně méně dostávají do problémových situací, jež jsou vyvolány právě konzumací alkoholu.

Poslední otázka, která se zabývá tematikou alkoholu je otázka č. 12, která zjišťovala, zda mají děti jednoduchý přístup k alkoholu či nikoli. Odpovědi pak ukázaly následující hodnoty:

Graf č. 12: Otázka 12. Máš snadný přístup k alkoholu?

Zdroj: Vlastní průzkum

Jak již bylo poznamenáno výše, v dnešní době není skutečně příliš náročné se k alkoholu dostat, a to právě díky skutečnosti, že kontrola prodeje alkoholu mladistvým nemůže být celonárodní a prodejci prostě prodají mladším, protože z toho mají zisky. Ekonomické hledisko je mnohdy silnější než hledisko právní. Ale děti k němu mají přístup i doma, což v podstatě graf odpovědí k otázce č. 12 potvrzuje. Pouze 5 dětí z celkového počtu 45 dotazovaných nemá snadný přístup k alkoholu, což dokazuje hlavně skutečnost, že v rodinách je alkohol přítomen, a to jak v podobě vína, piva, tak i tvrdšího alkoholu. Dítě neovlivní, co nakupují rodiče, stejně jako rodiče neovlivní, pokud se dítě rozhodne nějaký alkohol, který doma je, ochutnat. Navíc mnozí rodiče se k tomuto problému staví poměrně benevolentně a dají dítěti ochutnat, jak již bylo výše zmíněno. Toto zjištění je do jisté míry alarmující, ale zároveň je potřeba si uvědomit, že pouze každé deváté dítě vyhledává alkohol častěji než pouze jednou za čas. Což ovšem neznamená, že touto problematikou není potřeba se zabývat.

Děti se dostávají k alkoholu v poměrně mladém věku, což vytváří zkušenosti s alkoholovým opojením dříve, než by tomu mělo zákonně být, ale také dříve, než je tělo přístupné. Samozřejmě, alkohol není vhodné požívat vůbec, ale společnost jej nezakazuje, pouze určila hranici, od kdy je přístupný. Ovšem tím, že se faktická hranice snižuje, respektive je výrazně nižší než zákonná, dochází k tomu, že si člověk může vytvářet návyk ve velmi útlém věku, což může následně vést k dlouhodobému problému s alkoholem. Z této skutečnosti je patrné, že ani volnočasové aktivity nemají stoprocentní preventivní účinek, což však nebylo ani cílem práce dokázat maximální účinnost. Pokud má být dosažen vyšší stupeň prevence, je potřeba, aby zde fungovalo mnohem více faktorů, nikoli pouze volnočasové aktivity samotné. Jak bylo popsáno v teoretické části práce, je potřeba, aby se zde sešly i faktory rodiny a školy, které jsou v tomto ohledu zásadní. Volnočasové aktivity jsou pouze pomocným prvkem, který má fungovat společně s preventivními snahami školy (pedagogů) a rodičů.

Poslední otázka, na níž měli dotazované děti odpovídat, se týkala volnočasových aktivit, které samy provozují. Mělo se jednat hlavně o zjištění, jaké aktivity jsou nejvíce provozované, jaké mají nejvíce preventivní účinek respektive, kterými dětmi tráví nejvíce času. Výsledky tohoto dotazování jsou následující:

Tab. č. 5: Otázka 13. Jakým aktivitám se ve svém volném čase věnuješ?

Aktivita	Chlapci	Dívky
Atletika	9	10
Fotbal	26	2
Hokej	19	0
Rugby	6	0
Gymnastika	0	4
Plavání	5	3
Tanec	1	3
Házená	4	0

Zdroj: Vlastní průzkum

Jednoznačně zarážející je skutečnost, že děti vyjmenovaly pouze sporty, žádné jiné aktivity, ať už by se mělo jednat o umělecké, počítačové či jazykové kroužky. Toto může být dáno tím, že je skutečně neprovozují, anebo pouze tím, že je nechápou jako volnočasové aktivity. I když je pravdou, že ve věku od 12 do 15 let se děti právě nejvíce zabývají sporty, protože umělecké směry je tolik lákat nemusejí, nebo k nim nebyly vůbec vedeny, jazykové či počítačové kroužky mohou brát jako výuku, i když jsou mimoškolními aktivitami, respektive mimovýukovými.

Mezi nejoblíbenějšími volnočasovými aktivitami se mezi chlapci řadí fotbal (všichni chlapci kromě jednoho jej provozují) a hokej, který je také velmi provozovaný, pouze mezi chlapci, ostatní sporty jsou u hochů zastoupeny v menší míře, ať už se jedná o atletiku, plavání, házenou či rugby. I přesto je však patrné, že žádný z těchto sportů není provozován pouze jedním chlapcem, to se týká pouze takových disciplín, které jsou spojovány spíše s dívkami – tanec. V případě děvčat je nejoblíbenější disciplínou atletika, zde bez rozdělení na jednotlivé disciplíny. Následují gymnastika plavání a tanec, dvě dívky také provozují fotbal, ale zbylé týmové sporty jsou pouze záležitostí chlapců. Zde je jednoznačně patrné, jaké je rozdělení dívek a chlapců na jednotlivé oblasti sportu, kdy dívky se spíše drží klasických disciplín, chlapci i silových a fyzicky velmi náročných, které sice jsou v současné době doménou i žen, nikoli však v takovém rozsahu.

Množství odpovědí výrazně nekoresponduje s počtem dětí (28 chlapců udalo celkem 70 odpovědí, 17 dívek pak 22 odpovědí), což jednoznačně dokazuje, že děti mají zájem o sportovní a zájmové aktivity a tráví jimi čas a tím i do jisté míry snižují svou náchylnost k alkoholu.

Jak již bylo naznačeno, volnočasové aktivity nejsou jednoznačným preventivním řešením proti alkoholovému problému, ale jedná se o možnost, která zde existuje a která by měla být využívána, ale hlavně podporována. Nejen, že zde existují preventivní účinky před různými společenskými problémy, ale také je to činnost, která podporuje růst dítěte, a to po jeho fyzické, ale i psychické stránce. I toto jsou důvody, proč podporovat volnočasové aktivity. Jiné prevence před alkoholem takové pozitivní dopady nemají – vedení rodičů mnohdy může vypadat spíše jako „kázání“, pedagogové poučují, ale nemusí to zanechat žádný výsledek. Volnočasové aktivity baví a navíc zabírají dostatek času, aby se dítě vyvarovalo konzumace alkoholu a vytváření takových vrstevnických skupin, které nemají co dělat, a tak jsou k alkoholovému problému mnohem náchylnější. Dotazník tedy v podstatě dokázal, že určitá preventivní funkce volnočasových aktivit zde existuje, i když není maximální. Přesnější odpovědi by bylo vhodné hledat na podrobnějším a objemnějším průzkumu. Shrnutí pravdivosti či nepravdivosti vytyčených hypotéz pak přináší závěr této práce.

Závěr

Na počátku byly stanoveny hypotézy, které je nyní potřeba určit jako pravdivé či nepravdivé. První hypotéza byla stanovena jako:

Hypotéza č. 1: 40% dětí se ve volném čase se věnuje organizovaným zájmovým a sportovním činnostem.

Tuto hypotézu lze jednoznačně potvrdit, neboť dokonce téměř 78% respondentů uvedlo, že se věnuje volnočasovým aktivitám, což je v podstatě jednou tolik, než byla očekávaná hodnota. Svědčí to o tom, že v současné době jsou volnočasové aktivity přístupnější a děti je využívají, protože je to pro ně způsob odreagování, zábavy, ale i určitá forma růstu, zároveň se projevuje i jejich soutěživost a snaha vyniknout mezi ostatními. Volnočasové aktivity jsou tedy dětmi rozhodně provozovány, a to v podstatě většinou, nikoli menšinou.

Jako druhá hypotéza byla stanovena hypotéza č. 2: Děti mající organizovaný volný čas se více jak v 60% mají záporný vztah k alkoholu. Pokud budeme vycházet z toho, že negativní vztah znamená, že nepijí alkohol častěji, opět dojdeme k tomu, že hypotéza je správná, neboť dle odpovědí respondentů bylo zjištěno, že pouze 11% dotazovaných má potřebu alkohol konzumovat častěji, což tedy představuje poměrně nízké procento, i když ve sledované populaci je to v podstatě každý devátý. I přesto je zde však 89% respondentů, kteří tento pozitivní vztah nemají, což opět výrazně překračuje v hypotéze stanovenou procentní hladinu.

Jako poslední hypotéza byla stanovena hypotéza č. 3: Vliv vrstevníků je větší než vliv rodiny a školy. 70% dětí dá přednost a vzoru svých vrstevníků. Tuto hypotézu je nutné popřít. Ze 45 dotazovaných jich pouze 2 uvedli, že se volnočasové aktivity účastní na popud svých vrstevníků, respektive na základě jejich příkladu, což je tedy necelých 5 procent respondentů. Vliv rodiny je zde vyšší, tvoří zhruba 13%, největší je pak vliv školy, který je čtyřicetiprocentní. Ve zbylých případech se děti rozhodly samy na základě svých vlastních uvážení, svých vlastních preferencí. Vrstevníci se tedy zdají naopak nejméně důležití ze všech skupin, které mohou dítě ovlivnit, nejdůležitější se jeví škola a jako úplně nejdůležitější pak sama osobnost dítěte, které danou volnočasovou aktivitu provozuje.

Použité zdroje

1. BAKALÁŘ, E. *Umění odpočívat*. Praha : Práce, 1988.
2. BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I*. Brno : Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-3613-0.
3. BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-155-X.
4. ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno : Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
5. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha : Karolinum ve spolupráci s H+H, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
6. ČECH, T. Výchova ve volném čase a k volnému času z hlediska prevence nežádoucích forem společenského chování. *Vychovávatel*, LIII, 2006, 7, s. 12-14. ISSN 0139-6919.
7. ČSÚ. *Spotřeba alkoholických nápojů na 1 obyvatele v České republice* [online] 2007. [cit. 18. prosince 2009]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_alkohol>.
8. GILLERNOVÁ, I., MALOTÍNOVÁ, M. *Psychologie pro střední školy*. 3. upravené vyd. Praha : SPN, 1996. ISBN 80-04-26651-7.
9. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
10. JELLINEK, E. M. *The disease concept of alcoholism*. New Haven : Hilthouse Press, 1960.
11. KOPŘIVA, K. *Lidský vtaħ jako součást profese*. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-179-7.
12. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Prostředí, člověk, výchova*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
13. MACEK, P. i. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
14. MEREDITHOVÁ, S. *Dospívání a sex*. Bratislava : Mladé letá, 1992. ISBN 80-06-00499-4.
15. MKN. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí* [online] 2009. [cit. 15. listopadu 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.

16. MŠMT. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online] 2002. [cit. 30. října 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/Files/PDF/Volnycas.pdf>>.
17. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2511-5
18. MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*. Praha : Svoboda, 1967.
19. NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno : Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
20. NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.
21. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. 5. revidované vydání. Praha : Sportpropag, 2003.
22. NOVOTNÝ, J. Kde končí pracovitost a začíná workoholismus [online] 16. září 2008. [cit. 26. října 2009]. Dostupné z WWW: <http://podnikani.idnes.cz/kde-konci-pracovitost-a-zacina-workoholismus-fah-/zamestnani.asp?c=A080910_132216_zamestnani_hla>.
23. PÁVKOVÁ, J a kol. *Pedagogika volného času : teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování zařízení volného času*. 4. vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
24. POKORNÝ, R. *Alkohol a stát (bojovník proti alkoholismu vs. distributor)*. [s.l.], 2006. 69 s. Diplomová práce.
25. POUSTKOVÁ, M. *Úloha otevřeného klubu v systému institucí pečujících o volný čas dětí a mládeže*. [s.l.], 2009. 100 s. Diplomová práce.
26. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
27. SKÁLA, J. *...až na dno!?* Praha : Avicenum, 1988.
28. SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas : vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1039-6.
29. SMRČKA, F. *ABC rodinné výchovy III. – dítě v době dospívání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
30. SPOUSTA, V. a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno : Masarykova universita, 1994. ISBN 80-210-1275-7.
31. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

32. ZICH, F. Sociologický výzkum. Praha : SNP, 1976.

Seznam tabulek a grafů

Tab. č. 1: Rozdíly mezi pracovitým člověkem a workoholikem	6
Tab. č. 2: Rozdíly mezi městem, vesnicí současnou a vesnicí tradiční	39
Tab. č. 3: Rozdíly v dostupnosti volnočasových aktivit mezi městem a vesnicí z hlediska vybraných faktorů	42
Tab. č. 4: Porovnání faktorů ovlivňujících konzumaci alkoholu ve městě a na vesnici.....	46
Graf č. 1: Otázka 1. Pohlaví.....	50
Graf č. 2: Otázka 2. Věnuješ se zájmovým činnostem a sportovním činnostem?	51
Graf č. 3: Otázka 3. Pokud ano, těmto činnostem se věnuješ	51
Graf č. 4: Otázka 4. Pokud máš mimoškolní aktivity, jak ses k nim dostal/a?.....	52
Graf č. 5: Otázka 5. Organizoval/a jsi ty osobně nebo organizuješ nějakou takovou aktivitu?.....	53
Graf č. 6: Otázka 6. Věnuješ se pravidelně aktivitám ve volném čase?	54
Graf č. 7: Otázka 7. Pokud se věnuješ aktivitám pravidelně, jak často?	55
Graf č. 8: Otázka 8. Účastníš se aktivit.....	56
Graf č. 9: Otázka 9. Proč ses začal/a mimoškolním aktivitám věnovat?	57
Graf č. 10: Otázka 10. Máš zkušenosti s alkoholem?	58
Graf č. 11: Otázka 11. Konzumuješ alkohol častěji (např. každý týden)?.....	59
Graf č. 12: Otázka 12. Máš snadný přístup k alkoholu?	60
Tab. č. 5: Otázka 13. Jakým aktivitám se ve svém volném čase věnuješ?	62

Resumé

Hlavním cílem práce bylo prozkoumání a analyzování volnočasových aktivit z pohledu jejich preventivního účinku na děti do 15 let. K tomuto tématu bylo nejprve přistupováno z teoretického hlediska, tedy z takového hlediska, kdy bylo nutné vymezit tři základní pojmy: volnočasové aktivity, děti a jejich volnočasové aktivity a děti a jejich vztah k alkoholu. Na základě definice těchto základních pojmů bylo možné provést následnou analýzu, která vycházela z dat, jež byla zajištěna dotazníkovým šetřením u dětí druhého stupně povinné školní docházky.

Dotazník byl sestaven tak, aby děti odpověděli, a nebáli se odpovědět i na otázky okolo alkoholu, což může být pro mnohé do jisté míry osobní a ožehavé téma – např. se nechtějí, aby se jejich rodiče dověděli o tom, že již mají nějaké zkušenosti s alkoholem, případně, že alkohol zakoušejí častěji. Anonymita zde tedy byla zaručena.

Na základě výsledků, které byly zjištěny, jsou velmi pozitivní hlavně ta data, která se týkají volnočasových aktivit. V podstatě všechny děti, které byly dotazovány, se věnují určité volnočasové aktivitě. Rozhodně je tedy velmi kladné zjištění, že jsou zde možnosti, jak naplnit volný čas dětí, ale hlavně, že tyto možnosti jsou samotnými dětmi skutečně využívány, což svědčí o tom, jak bylo také dále zjištěno, že i děti samy mají zájem na tom, dělat ve svém volném čase něco zajímavého, povětšinou organizovaného, a to hlavně v oblasti sportovní.

Volnočasové aktivity pak z tohoto pohledu mají určité preventivní účinky, a to zejména takové, že zkracují dobu, po kterou by se děti mohli věnovat poplakování a nicnedělání, což samo o sobě může vést k takovým činnostem jako je konzumace alkoholu, během aktivit se dále rozvíjí duch a tělo a dítě se většinou nedostává to rebelizujícího kolektivu, který uznává právě například alkohol, který je určitým projevem toho, že se chtějí odlišit, chtějí být dospělejší a chtějí být jiní.

I na základě výsledků z dotazníku bylo zjištěno, že děti, které se věnují volnočasovým aktivitám, sice mají určité zkušenosti s alkoholem, ale většina z nich ho nekonzumuje častěji. Lze tedy hovořit o tom, že volnočasové aktivity skutečně mají určité preventivní účinky, i když nelze tvrdit, že tyto aktivity jsou jako prevence naprosto postačující.

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem volnočasových aktivit ve spojení s alkoholem. Téma volnočasových aktivit je aplikováno jako možná prevence boje s alkoholem u osob mladistvých. Zaměřeno je na děti školního věku, a to přesněji druhého stupně – to znamená děti ve věku od 10 do 15 let. Cílem práce je odpovědět na celkem tři hypotézy, které se týkají dětí, jejich volného času a jejich vztahu k alkoholu. Práce se snaží určit, zda jsou volnočasové aktivity vhodné jako prevence.

Práce popisuje, jaké jsou základní definice problematiky, a to hlavně volnočasových aktivit, dětí a jejich vztahu k volnočasovým aktivitám a nakonec i dětí a jejich vztahu k alkoholu. Aby bylo dosaženo cíle, práce následně rozebírá výsledky, které byly zjištěny dotazníkovým šetřením a snaží se odpovědět na tři základní otázky. Věnují se děti ve svém volném čase zájmovým činnostem? Mají děti s organizovaným volným časem negativnější vztah k alkoholu? Je větší vliv vrstevníků, anebo rodiny a školy?

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, mladiství, alkohol, prevence.

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of leisure time activities in the connection with alcohol. The topic of leisure time activities is applied as a possible prevention of fight with alcohol of teenagers. The thesis is focused on children of secondary school – it means children from 10 to 15 years old. The main aim of the thesis is answering on three different hypotheses which include children, their leisure time and their relation to alcohol. The thesis tries to establish if leisure time activities are suitable as prevention.

The thesis describes basic definitions of main topics, mainly leisure time activities, children and their relation to these activities and finally children and their relation to alcohol. For reaching the main aim of the thesis, there is analysis of solutions which were discovered by questionnaire examination. This analysis tries answering on three main questions. Do children attend to interest leisure time activities? Do children with organized leisure time activities have more negative relation to alcohol? Is bigger the influence of equal old children or a school and family?

Key words: leisure time, leisure time activities, teenagers, alcohol, prevention.

Příloha – dotazník

Volnočasové aktivity jako prevence Vždy prosím zakroužkuj Tebou vybranou možnost.

Předem děkuji za pravdivé a úplné vyplnění všech otázek.

---

1. Jsem

Chlapec Dívka

2. Věnuješ se zájmovým činnostem a sportovním činnostem?

Ano Ne

3. Pokud ano, těmto činnostem se věnuješ

V rámci školy Mimoškolně

4. Pokud máš mimoškolní aktivity, jak ses k nim dostal/a?

Přes školu Přes kamaráda Zařídili mi je rodiče Našel jsem si je sám

5. Organizoval/a jsi ty osobně nebo organizuješ nějakou takovou aktivitu?

Ano Ne

6. Věnuješ se pravidelně aktivitám ve volném čase?

Ano Ne

7. Pokud se věnuješ aktivitám pravidelně, jak často?

Každý den 4 až 6 dní v týdnu 1 až 3 dny v týdnu Nevěnuji

8. Účastníš se aktivit

Se spolužáky S členy rodiny S mimoškolními kamarády Sám

9. Proč ses začal/ mimoškolním aktivitám věnovat?

Chtěl jsem Kamarádi mě přemluvili Rodiče mě donutili Škola mi to navrhla

10. Máš zkušenosti s alkoholem

Ano Ne

11. Konzumuješ alkohol častěji (např. každý týden)?

Ano Ne

12. Máš snadný přístup k alkoholu?

Ano Ne

13. Jakým aktivitám se ve svém volném čase věnuješ (prosím vypiš)

.....
.....

Děkuji za spolupráci!

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Volnočasové aktivity a protialkoholová prevence na II.stupni
ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
Mgr. František Sýkora**

**Vypracovala:
Bc. Kateřina Krombholzová**

Brno 2009

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Kateřina Krombholzová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Volnočasové aktivity a protialkoholová prevence na II.stupni ZŠ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 28.2.2010

.....
Podpis